

TALLINNA ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE DISSERTATSIOONID

TALLINN UNIVERSITY
DISSERTATIONS ON HUMANITIES

ANASTASSIA ZABRODSKAJA

ENE-EESTI KEELEKONTAKTID.
KEELETARVITUSE JA -MUUTUSE
GRAMMATILISED ASPEKTID

Analüütiline ülevaade

Tallinn 2009

TALLINNA ÜLIKOOI
HUMANITAARTEADUSTE DISSERTATSIOONID

TALLINN UNIVERSITY
DISSERTATIONS ON HUMANITIES

ANASTASSIA ZABRODSKAJA

Vene-eesti keelekontaktid.
Keeletarvituse ja -muutuse grammatilised aspektid

Analüütiline ülevaade

Eesti Keele ja Kultuuri Instituut, Tallinna Ülikool, Eesti

Dissertatsioon on lubatud kaitsmisele filosoofiadoktori (lingvistika) kraadi taotlemiseks 6. novembril 2009 Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste doktorinõukogu poolt.

Juhendaja: Anna Verschik, *PhD* (Tallinna Ülikooli professor)

Oponendid: Albert Marie Backus, *PhD* (Tilburgi Ülikooli dotsent)
Martin Ehala, *PhD* (Tartu Ülikooli professor)

Kaitsmine toimub 16. detsembril 2009. aastal kell 11.00 Tallinna Ülikooli auditooriumis T-409, Narva mnt 25, Tallinn, Eesti.

Autoriõigus: Anastassia Zabrodskaja, 2009
Autoriõigus: Tallinna Ülikool, 2009

ISSN 1736-5031 (dissertatsioon, *online*, PDF)
ISBN 978-9985-58-669-3 (dissertatsioon, *online*, PDF)

ISSN 1736-3667 (analüütiline ülevaade, *online*, PDF)
ISBN 978-9985-58-670-9 (analüütiline ülevaade, *online*, PDF)
ISBN 978-9985-58-670-9 (abstract, *online*, PDF)

Minu isa mälestuseks *и для моей любимой мамочки*
(‘TO THE MEMORY OF MY FATHER and for my beloved mother’)

RUSSIAN-ESTONIAN LANGUAGE CONTACTS: GRAMMATICAL ASPECTS OF LANGUAGE USE AND CHANGE

Abstract

The thesis presents a study on Russian-Estonian code-switching (CS) from the perspective of bilingual language use and change. The main goal is to give an overview of the major findings on Russian-Estonian contact phenomena.

The analytic overview opens with introductory Chapter 1 where research questions and outline of the thesis are described. This is followed by Chapter 2 that explores various aspects of methodology employed for data collection. Chapter 3 provides an informative overview of current grammatical approaches to CS analysis. I also summarize and discuss wider implications for the understanding of the term ‘convergence’.

Chapter 4 comprises results. The findings are discussed in the context of the Matrix Language Frame model principles and point out at its insufficient basis for distinction between content, late / early system and outsider morphemes. Moreover, the MLF model relies only on morphosyntax but it is also important to take into consideration the phonetic realization of Estonian items. Both Estonian and Russian have a developed inflectional morphology. For example, morphological integration (gender assignment, case / case + PL) of Estonian nouns into the Russian matrix depends on individual preferences, types of discourse, oral or written CS, etc and not structural factors exclusively. Full integration of nouns means gender assignment and adding of case/number markers. Empirical observations show that a full morphological integration (and phonological adaptation) of an Estonian single noun into the Russian matrix is not always the case. As far as changes in Estonia’s Russian spoken by Russian-speaking students are concerned, a number of phenomena are found. Patterns of borrowing of Estonian (compound) nouns that belong to university domain involve more than just “lexical borrowing”. Whole morphosyntactic patterns that often contradict monolingual Russian norms have been borrowed, i.e. the word order in NP in genitive. The findings also prove that proposed constraints on CS can be hold as well as violated.

In Chapter 5, I discuss the similarities and differences between the three approaches proposed by Myers-Scotton (2002), Muysken (2000) and Johanson (2002) for identifying and analyzing the amalgamated constructions and draw some general conclusions. Finally, a number of directions for future work in this area are suggested in Chapter 6. The thesis takes one step more towards understanding of (potential) contact-induced morphosyntactic change in Estonia’s Russian.

Keywords: sociolinguistics, language contact, bilingual language use, language change, code-switching, Matrix Language Frame model, matrix language, embedded language, convergence, congruent lexicalization, amalgamated constructions, Estonian, Russian, Estonia’s Russian contact variety

VEENE-EESTI KEELEKONTAKTID. KEELETARVITUSE JA -MUUTUSE GRAMMATILISED ASPEKTID

Resümees

Artikliväitekiri kujutab endast vene-eesti koodivahetuse uurimust, mis lähtub kakskeelsest keeletarvitusest ja keelemuutusest. Eesmärk on anda ülevaade vene-eesti keelekontaktidest tulenevatest ilmingutest.

Analüütiline ülevaade algab sissejuhatusega, milles püstitatakse uurimiseesmärgid ning kirjeldatakse töö ülesehitust. Teises peatükis kirjeldatakse andmete kogumise metodoloogia eri aspekte. Kolmandas peatükis antakse ülevaade koodivahetuse analüüsi grammatilistest käsitlustest ja võetakse kokku termini *konvergens* erinevad tähendused.

Neljandas peatükis antakse ülevaade töö uurimuslikust osast. Tulemusi kirjeldatakse maatrikskeele raamistiku mudeli põhimõtete kohaselt, juhtides samal ajal tähelepanu, et see mudel on leksikaalsete ja grammatiliste morfeemide eristamiseks ebapiisav. Maatrikskeele raamistiku mudel põhineb morfosüntaksil, kuid niisama oluline on arvestada eesti keeleüksuste foneetilist realiseerumist. Et nii eesti kui ka vene keeles on rohkesti grammatilisi tunnuseid, siis sõltub näiteks eesti nimisõnade morfoloogiline integratsioon vene maatriksis (soo määramine, käänne / käänne + mitmus) peale struktuuriliste faktorite paljuski kakskeelse kõneleja individuaalsetest eelistustest, diskursuse tüübist, suulisest ja kirjalikust koodivahetusest. Nimisõnade täielik integratsioon eeldaks soo määramist ja käände/arvu tunnuse lisamist. Empiiriline uurimine näitab, et eesti nimisõna täielikku morfoloogilist integratsiooni (ega fonoloogilist kohanemist) vene maatriksis alati ei toimu. Mis puudutab muutusi venekeelsete üliõpilaste eestivene keelevariandis, siis on siinkirjutaja leidnud terve rea kontaktist tulenevaid nähtusi. Ülikooliõpingutega seonduvate eesti (liit)nimisõnade laenamise mallid hõlmavad rohkemat kui ainult "leksikaalset laenamist". Laenatakse terve morfosüntaktiline raam, mis ei vasta vene kirjakeele normile, eeskätt genitiivse NP-sõnajärje korral. Uurimistulemused kinnitavad sedagi, et koodivahetuse piirangud ei ole absoluutsed: nad võivad küll paika pidada, kuid mitte alati.

Viiendas peatükis võrreldakse sulamkonstruktsioonide (*amalgamated constructions*) tuvastamiseks ja analüüsimiseks kasutatavaid Myers-Scottoni (2002), Muyskeni (2000) ja Johansonini (2002) teooriaid ning esitatakse üldkokkuvõtte. Viimases, kuuendas peatükis, arutletakse koodivahetuse uurimise edaspidiste suundade üle. Artikliväitekirjas on püütud kaardistada eestivene keelevariandis potentsiaalseid keelekontaktidest johtuvaid morfosüntaktilisi muutusi.

Võtmesõnad: sotsiolingvistika, keelekontaktid, kakskeelne kõne, keelemuutus, koodivahetus, maatrikskeele raamistiku mudel, maatrikskeel, sisestuskeel, konvergens, ühildav leksikaliseerumine, sulamkonstruktsioonid, eesti keel, vene keel, eestivene keelevariant

SISUKORD

DISSERTANDI TEEMAKOHASED PUBLIKATSIOONID.	8
EESSÕNA	11
1. SISSEJUHATUS	13
1.1. Uurimisteemad.....	13
1.2. Doktoritöö ülesehitus.....	13
2. METODOLOOGILINE RAAMISTIK.....	16
3. TEOREETILINE RAAMISTIK.....	19
3.1. Maatrikskeele raamistiku mudel (MKR-mudel).....	19
3.2. Ekvivalentsipiirang	20
3.3. Rektsioonipiirang.....	21
3.4. Kolmnurgamudel	21
3.5. Koodivahetuse grammatilise käsitluse ükskeelne mõõdupuu.....	21
3.6. Koodivahetus ja konvergens.....	22
4. KONTAKTNÄHTUSED EESTIVENE KEELEVARIANDIS.....	24
4.1. Koodivahetuse tüübid kogutud ainetikus	24
4.2. MKR-mudeli probleemid.....	24
5. SULAMKONSTRUKTSIOONID: LIITMAATRIKSKEEL, ÜHILDAV LEKSIKALISEERUMINE, VALIKULINE KOPEERIMINE / SEGAKOOPIA.....	28
6. TULEMUSTE EDASIARENDAMISVÕIMALUSI.....	31
VIITEALLIKAD	32

DISSERTANDI TEEMAKOHASED PUBLIKATSIOONID

Väitekirja põhineb peamiselt kolmel artiklil.

- I. Anastassia Zabrodskaja 2009. Towards establishing the matrix language in Russian-Estonian code-switching: A corpus-based approach. – S. Tsiplakou, M. Karyolemou, P. Pavlou (eds). *Language Variation – European Perspectives II*. Selected papers from the Fourth International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 4), Nicosia, Küpros, 17.–19. juuni, 2007. *Studies in Language Variation* 5. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 225–240.
- II. Anastassia Zabrodskaja 2009 (ilmumisel). Evaluating the Matrix Language Frame Model on the basis of a Russian-Estonian code-switching corpus. – A. Verschik (külalistoim). *International Journal of Bilingualism*. Special issue “Language Contacts in the Post-Soviet Space”, 13 (3).
- III. Anastassia Zabrodskaja 2010 (ilmumisel). Morphosyntactic contact-induced language change in young Estonia’s Russian speakers variety. – I. Léglise, C. Chamoreau (eds). *The interplay of variation and change in contact settings: Morphosyntactic studies*. *Studies in Language Variation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Doktoritöö teemaga seonduvat on avaldatud järgmistes väljaannetes:

I. Monograafia

- I. Anastassia Zabrodskaja 2005. *Vene-eesti koodivahetus Kohtla-Järve vene emakeelega algkoolilastel*. Monograafia. Tallinna Ülikooli eesti filoloogias osakonna toimetised 6. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus.

II. Teaduslikud artiklid eelretsenseeritavates väljaannetes

- I. Anastassia Zabrodskaja 2010 (ilmumas). Expansion of a marked genitive construction as an example of contact-induced transfer. – J. Sakel, J. Treffers-Daller (külalistoim). Special issue on Transfer. *International Journal of Bilingualism*.
- II. Anastassia Zabrodskaja 2009. *Language testing in the context of citizenship and asylum: The case of Estonia*. – E. Shohamy, T. McNamara (külalistoim). Special issue “Language Assessment for Immigration, Citizenship, and Asylum”. *Language Assessment Quarterly*, 6 (1), 61–70.
- III. Anastassia Zabrodskaja 2008. Code-switching and L2 students in the university: bilingualism as an enriching resource. – *Journal of Linguistic and Intercultural Education* (JoLIE). Vol. 1, 97–112.
- IV. Anastassia Zabrodskaja 2008. Code-switching and L2 students in the university: Bilingualism as an enriching resource. – C. Ilie, T. Popescu, R. Pioariu, R. Chira (toim). *Proceedings of the 1st International Conference on Linguistic and Intercultural Education CLIE-2008*. Centre for Research and Innovation in Linguistic Education – CIEL. Alba Iulia, Romania: Aeternitas, 877–892.
- V. Anastassia Zabrodskaja 2007. Kakskeelse klassiruumi uurimisvõimalusi. – P. Muikku-Werner, O. Kokko, H. Remes (toim). *VIRSU III Suomalais-ugrilaisia kohdekieliä ja kontakteja*. *Studies in Languages* 42. Joensuu: Joensuu Ülikool, 105–116.
- VI. Anastassia Zabrodskaja 2007. Russian-Estonian Code-Switching in the University. – *The Arizona Working Papers in Second Language Acquisition & Teaching*. Vol. 14. Managing Editors Lance Askildson and Robert Coté, 123–139.
- VII. Anastassia Zabrodskaja 2007. Emergent bilingual speech: from monolingualism to code-switching. A case of young Estonian Russian-speakers. – A. G. Kirillov (toim). *Samara AltLinguo*. Vol. 1; <http://samaraaltlinguo.narod.ru/ejournal/ej1.html>.
- VIII. Anastassia Zabrodskaja 2007. Vene-eesti koodivahetuse korpus: kodeerimisvõimaluste väljatöötamine. – H. Metslang, M. Langemets, M.-M. Sepper (toim). *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 3*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 321–338.

- IX. Anastassia Zabrodskaia 2006. Russian-Estonian Conversational Code-Switching in Student Interviews. – I. Savickienė (toim). *Language, Diversity and Integration in the Enlarged EU: Challenges and Opportunities. Regioninens Studijos (2)*. Kaunas: Vytautas Magnuse Ülikool, 131–140.
- X. Anastassia Zabrodskaia 2006. Russian-Estonian code-switching among young Estonian Russians: developing a mixed linguistic identity. – P. Mateo, S. Al-shboul, W. Jing (toim). *Kansas Working Papers in Linguistics (KWPL)*. Vol. 28. Lawrence: Kansase Ülikool, 127–166; <http://hdl.handle.net/1808/1231>.
- XI. Anastassia Zabrodskaia 2006. Eestivene keel(evariant): kas samm segakoodi poole? – *Keel ja Kirjandus*, 9, 736–750; <http://www.eki.ee/keeljakirjandus/summaryazabrodskaia.html>.
- XII. Anastassia Zabrodskaia 2006. Keelekontakt ja kakskeelsus nüüdisaegse kontaktlingvistika poolt vaadatud. – M. Ereht (peatoim), M.-M. Sepper (tegevtoim). *Emakeele Seltsi aastaraamat 51*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, 148–169.
- XIII. Anastassia Zabrodskaia 2006. Vene-eesti koodivahetuse funktsioonid Kohtla-Järve venekeelsete laste vestluses. – Toim. H. Metslang, M. Langemets (toim). *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 2*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 231–251.
- XIV. Anastassia Zabrodskaia 2004. Eesti keelt õppiv Kohtla-Järve vene koolide muukeelne laps. – *Keel ja Kirjandus*, 11, 841–853.

III. Muud teaduslikud artiklid

- I. Anastassia Zabrodskaia 2008. Tugiseminar kui kakskeelse hariduse õppevorm. – N. Zorina (tegevtoim). *Multikultuurilise hariduse aktuaalsed küsimused kaasaegses ühiskonnas: pedagoogiline teooria ja praktika*. Rahvusvahelise teaduskonverentsi ettekannete põhine artiklite kogumik. *Актуальные вопросы мультикультурного образования в современном обществе: педагогическая теория и практика*. Сборник статей по итогам международной научной конференции. IX/1. Acta et commentationes collegii Narovensis. Tartu Ülikooli Narva Kolledži toimetised. Narva, 160–173, 292–293.
- II. Anastassia Zabrodskaia 2008. Rühmatööst sisupõhises keeleõppes. – P. Esilon (toim). *Õppijakeele analüüs: võimalused, probleemid, vajadused*. Eesti filoloogia osakonna toimetised 10. Tallinn: TLÜ kirjastus, 196–220.
- III. Anastassia Zabrodskaia 2007. Keel meie ümber ehk mida võib Eesti keelemaastik pakkuda sotsiolingvistile? – *Oma Keel*, 15, 5–15.
- IV. Anastassia Zabrodskaia 2007. Code-switching and contact-induced language change in Estonia's Russian. – P. Esilon (toim). *Tallinna Ülikooli keelekorpuste optimaalsus, töötlemine ja kasutamine*. Tallinna Ülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 9. Tallinn: TLÜ kirjastus, 13–64; http://evkk.tlu.ee/kogumik2007/korpusekogumik_zabrodskaia.pdf.
- V. Anastassia Zabrodskaia 2008. О прагматическом и психолингвистическом аспектах переключения кода. – I. Tabakova (tegevtoim). *2006. ja 2007. a rahvusvaheliste üliõpilasteaduskonverentside materjalid*. ACTA et commentationes collegii Narovensis VIII. Tartu Ülikooli Narva Kolledži toimetised. *Материалы международных студенческих научных конференций 2006 и 2007 гг. The Proceedings of Students International Scientific Conferences 2006 and 2007*. Narva: Tartu Ülikooli Narva Kolledž, 141–146.
- VI. Anastassia Zabrodskaia 2006. *Muukeelsete algkoolilaste vene-eesti/eesti-vene koodivahetus Kohtla-Järvel*. *Finest Linguistics. Proceedings of the Annual Finnish and Estonian Conference of Linguistics*. Tallinn, 6.–7. mai, 2004. K. Kerge, M.-M. Sepper (toim). Tallinna Ülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 8. Tallinna Ülikool: Tallinna Ülikooli kirjastus, 231–246.
- VII. Anastassia Zabrodskaia 2006. Koodivahetus “kokkuleppimise” strateegiana Kohtla-Järve vene-eesti kakskeelses suhtluses. – H. Koks, J. Rahman (toim). *Konverentsikogumik Mitmekeelsus ja keelevahetus läänemeresoome piirkonnas*. Võro Instituudi toimendusõq 18. Võro: Võro Instituut, 148–164.

IV. Raamatute tutvustused eelretsenseeritavates ajakirjades

- I. Zabrodsckaja, Anastassia. Multidisciplinary approaches to code switching (Studies in Bilingualism 41), L. Isurin, D. Winford and K. de Bot (eds.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* (ilmumas).
- II. Zabrodsckaja, Anastassia. Jarvis, S. and A. Pavlenko (2008). Crosslinguistic influence in language and cognition. New York and London: Routledge. – *Sociolinguistic Studies* (ilmumas).
- III. Zabrodsckaja, Anastassia. Anna Verschik, Emerging Bilingual Speech: From Monolingualism to Code-Copying. London, New York: Continuum, 2008. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* (ilmumas).
- IV. Zabrodsckaja, Anastassia. Douglas W. Blum, National Identity and Globalization: Youth, State, and Society in Post-Soviet Eurasia. Cambridge & New York: Cambridge University Press, 2007, viii + 226pp., £47.00 h/b. – *Europe-Asia Studies*, November 2009, Vol. 61, No. 9, 1673-1674.
- V. Zabrodsckaja, Anastassia. Heidi Byrnes (ed.), Advanced Language Learning. The Contribution of Halliday and Vygotsky. – *Language in Society*, 2009, Volume 38, Issue 02, 283-284.
- VI. Zabrodsckaja, Anastassia. Book review on The Sociolinguistics of Identity edited by Tope Omoniyi and Goodith White. – *Journal of Sociolinguistics* 2009, Volume 13, Issue 1, 126–129.
- VII. Zabrodsckaja, Anastassia. Alexander Bergs, Social networks and historical sociolinguistics: Studies in morphosyntactic variation in the Paston letters (1421-1503). – *Language in Society*, 2008, Volume 37, Issue 02, 316-317.
- VIII. Zabrodsckaja, Anastassia. Nicole Müller (ed.), Multilayered Transcription. San Diego · Oxford · Brisbane: Plural Publishing Inc, 2006. – *Journal of the International Phonetic Association* 37 (3), 2007, 333-334.
- IX. Zabrodsckaja, Anastassia. Jessner, Ulrike. Linguistic Awareness in Multilinguals. English as a Third Language. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – *LINGUIST List 18.536*, Laura Buszard-Welcher (ed.). Eastern Michigan University, 2007. <http://linguistlist.org/issues/18/18-536.html#1>
- X. Zabrodsckaja, Anastassia. Asesõnadest soome ja eesti vestlustes [Ritva Laury (ed.). Minimal reference: The use of pronouns in Finnish and Estonian discourse. Helsinki: Finnish Literature Society, 2005. 217 lk.]. – *Keel ja Kirjandus* 12, 2007, 1002–1004.
- XI. Zabrodsckaja, Anastassia. National Corpus of the Russian Language: A Good Example for Minor Languages. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 2007, Volume 10, Issue 5, 702–705.
- XII. Zabrodsckaja, Anastassia. Koodivahetusest ja keelevahetusest [Helena Bani-Shoraka, Language Choice and Code-Switching in the Azerbaijani Community in Tehran: A conversation analytic approach to bilingual practices. *Studia Iranica Upsaliensia* 9. Uppsala: Uppsala Universitet, 2005.]. – *Keel ja Kirjandus* 8, 2006, 677–679.

V. Rahvusvaheliste konverentside ülevaated

- I. Anastassia Zabrodsckaja (ilmumas). Seitsmes rahvusvaheline kakskeelsuse sümposioon. – *Keel ja Kirjandus*.
- II. Anastassia Zabrodsckaja, Anna Verschik 2008. Vanad ja uued tuuled sotsiolingvistikas. – *Keel ja Kirjandus*, 10, 831–833.
- III. Anastassia Zabrodsckaja 2007. Üleilmselt pragmaatikast. – *Keel ja Kirjandus*, 11, 928–930.
- IV. Anastassia Zabrodsckaja 2007. *Mitmekeelsete uuringute mosaiigist*. – *Keel ja Kirjandus*, 10, 846–847.
- V. Anastassia Zabrodsckaja 2007. Põhjamaade keeled teise keelena. – *Keel ja Kirjandus*, 7, 588-589.
- VI. Anastassia Zabrodsckaja 2006. Sotsiolingvistika sümposionist doktorandi pilguga. – *Keel ja Kirjandus*, 11, 936–937.

Lisaks on kasutatud ka seni avaldamata andmeid.

EESSÕNA

Metafoorid “kahe keelega elu” (*Life with Two Languages*) (Grosjean 1982), “üks kõneleja, kaks keelt” (*One Speaker, Two Languages*) (Milroy, Muysken 1995a) ning “üks meel, kaks keelt” (*One Mind, Two Languages*) (Nicol 2001) said osaks mu elust aastal 1999, kui hakkasin õppima ülikoolis. Vene ja eesti keele vahelduv kasutamine on mu igapäevane reaalsus, sest viimase kümne aasta jooksul on mul tulnud suhtluses kasutada erinevaid keeli. Seetõttu käsitlen doktoritöös endale lähedasi asju. Mitmekeelse kõnelejana, eesti keele kui teise keele õppejõu ja uurijana on mind kogu aeg võlunud keelekontaktid ja keelemuutused. Kakskeelse keeletarvituse grammatikat analüüsingi oma doktoritöös, mis põhineb peamiselt kolmel publikatsioonil. Eestikeelses analüütilises ülevaates viidatakse neile vastavalt kui 1., 2. ja 3. artiklile:

- I. Anastassia Zabrodskaja 2009. Towards establishing the matrix language in Russian-Estonian code-switching: A corpus-based approach. – S. Tsiplakou, M. Karyolemou, P. Pavlou (eds). *Language Variation – European Perspectives II*. Selected papers from the Fourth International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 4), Nicosia, Küpros, 17.–19. juuni, 2007. *Studies in Language Variation* 5. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 225–240.
- II. Anastassia Zabrodskaja 2009 (ilmumisel). Evaluating the Matrix Language Frame Model on the basis of a Russian-Estonian code-switching corpus. – A. Verschik (külalistoitim). *International Journal of Bilingualism*. Special issue “Language Contacts in the Post-Soviet Space”, 13 (3).
- III. Anastassia Zabrodskaja 2010 (ilmumisel). Morphosyntactic contact-induced language change in young Estonia’s Russian speakers variety. – I. Léglise, C. Chamoreau (eds). *The interplay of variation and change in contact settings: Morphosyntactic studies. Studies in Language Variation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Tänu

Doktoritöös olen kasutanud näiteid vene-eesti koodivahetuse korpusest, mille koostamist on toetanud sihtfinantseeritav teema 0132493s03 “Eesti keelekeskkonna arengu analüüs, modelleerimine ja juhtimine” (2003–2007), Eesti Teadusfondi grant 6151 “Koodivahetuse, eesti vahekeele ning lastekeele andmekorpuse koostamine ja üldkirjeldus” (2005–2008) ja riikliku programmi “Eesti keel ja kultuurimälu 2009” projekt “Vene-eesti ja inglise-eesti koodivahetuse ja koodikooperimise korpuse koostamine ja haldamine” (2009–2013). Samuti olen kogunud kakskeelset keeleainest Euroopa Sotsiaalfondi meetme 1.1. projekti “Uus eesti keele ja kakskeelse õppe süsteem Tallinna Ülikoolis (2006–2008)” raames.

Avaldan tänu kõigile, kes on toetanud mu konverentsidel osalemist ja kogu mu teadustegevust aastatel 2005–2009: Alfred Kordelini Sihtasutus, Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Tartu Ülikooli Sihtasutuse eestikeelse terminoloogia sihtstipendium, Eesti Üliõpilaste Toetusfond USA-s, European Social Fund’s Doctoral Studies and Internationalisation Programme DoRa, NordLing Mobility, NordLing Travel, Ülemaailmne Eesti Kesknõukogu, Tallinna linn.

Samuti olen siiralt tänulik soovituskirjade ja kasulike nõuannete eest vanematele kolleegidele: prof Martin Ehala (Tartu Ülikool), emeritprof Anu-Reet Hausenberg (Tallinna Ülikool), dr Leelo Keevallik (Uppsala Ülikool), prof Helle Metslang (Tartu Ülikool), prof Aneta Pavlenko (Temple’i Ülikool), prof Mart Rannut (Tallinna Ülikool), prof Anna Verschik (Tallinna Ülikool) ja prof Jüri Viikberg (Tallinna Ülikool).

Ei saa mainimata jätta, et olen tänulik professionaalse abi eest, mida olen doktoritöö kirjutamisel saanud järgmistelt uurijatelt: prof Michael Clyne (Melbourne'i Ülikool), dr Pille Eslon (Tallinna Ülikool), dr Kapitolina Fedorova (Peterburi Euroopa Ülikool), emeriitprof Carol Myers-Scotton (Michigani Osariigi Ülikool, East Lansing), prof Sarah Thomason (Michigani Ülikool, Ann Arbor), prof Aneta Pavlenko ning prof Jüri Viikberg.

Ühtlasi tahaksin väga tänada Väino Klausit eestikeelse analüütilise ülevaate asjatundliku toimetamise eest.

Täna oma doktoritöö eelkaitsmise retsensente dr A. M. Backust (Tilburgi Ülikool) ja prof Martin Ehalat üksikasjalike kommentaaride ja ettepanekute eest.

Täna oma juhendajat prof Anna Verschikut. Arvan, et doktoritöö kaitsmine on sobivaim kingitus, mida õpilane saab oma juhendajale teha koostöö kümnendaks aastapäevaks.

Last but not least: Спасибо моей любимой мамочке. Ilma kalli ema armastuse ja toetuseta poleks see doktoritöö valmis saanud.

1. SISSEJUHATUS

Keelekontaktid on loomulik nähtus. Tavaliselt leiavad need aset kakskeelsuse korral, kusjuures see ei pea tingimata olema ulatuslik kakskeelsus. Eri keelte kontaktid võivad olla erineva intensiivsusega. Suuremad mõjutused tekivad olukorras, kus ühel territooriumil kõneldakse kaht keelt ja enamikul piirkonna elanikest tuleb kasutada oma igapäevaelus mõlemat keelt.

Viimasel aastakümnel on tõusnud huvi nõukogudejärgse keelesituatsiooni vastu. Samal ajal on valdavaks saanud uuringud keelepoliitikast ja makrosotsiolingvistikast (Korth 2005) või vene keele staatusest üldisemalt (Pavlenko 2008). Endiste liiduvabariikide keeleline situatsioon on omaette “keelelaboratoorium” (Blum 2007; Verschik 2009), sest on võimalik uurida samade keelte kontakte, kuid kiiresti muutuvast sotsiolingvistilises situatsioonis. Kasutades Jacobsilt (2005: 271) laenatud mefoori, võib öelda, et “kuigi sotsiolingvistilise “supi” keeleliised komponendid on jäänud samaks, on nende keetmise “retsept” muutunud”.

Minu doktoritöö käsitleb Eestis esinevaid vene-eesti keelekontakte. Seejuures on mõlemad keeled rikkaliku muutmorfoloogiaga, sest eesti keel on aglutineeriv-flekteriv ja vene keel flekteriv, millele kogu aeg lisandub analüütilistele (Comrie, Stone, Polinsky 1996: 117, 134–135) ja aglutinatiivsetele (Valgina 2001) keeltele omaseid jooni.

1.1. Uurimisteemad

Et kontaktlingvistika üldine ülesanne on uurida kontaktist johtuvat keelemuutust, on keelemuutuse mehhanismide väljaselgitamiseks oluline teada saada, mis tüüpi muutused toimuvad kohalikus vene keele variandis kontaktmõjude tulemusena. Toetudes vene-eesti kakskeelsele materjalile, analüüsitakse doktoritöös vene-eesti koodivahetust ning tutvustatakse mõningaid eestivene keelevariandi morfosüntaktilisi omadusi. Termin *koodivahetus* (*code-switching*) tähistab kahe keele vahelduvat kasutamist sama lause või vestluse piires (Grosjean 1982: 145).

Doktoritöö eesmärk on leida vastused järgmistele küsimustele:

1. Missugused morfosüntaktilised muutused esinevad eestivene keelevariandis, mida kõnelevad venekeelsed üliõpilased?
2. Missuguseid kontaktnähtusi saab või ei saa seletada maatrikskeele raamistiku mudeli (MKR-mudel; *Matrix Language Frame model*) ning selle modifikatsioonide abil?
3. Kas teised mudelid annavad nende eesti-vene kontaktnähtuste kohta, mida MKR-mudel ei võimalda analüüsida, paremaid seletusi?
4. Missugused eesti keele omadused on kakskeelsete kõnelejate jaoks atraktiivsed?

1.2. Doktoritöö ülesehitus

Doktoritöö koosneb analüütilisest ülevaatest ja kolmest artiklist. Nende peamiseks ühistee- maks on MKR-mudelig seotud metodoloogilised seigad. Seejuures on süstemaatiliselt käsitletud koodivahetuse morfosüntaktilise integratsiooni problemaatikat ning teataval määral ka koodivahetusega kaasnevaid struktuurimuutusi. Artikliväitekiri annab ülevaate ka sellest, kuidas kontaktide tulemusel keel tegelikult muutub ja millised uuenenud morfosüntaktilised mallid on sagedasemad.

Üks kasutatavamaid koodivahetuse mudeleid on MKR-mudel (Myers-Scotton 1993, 1997a, 1997b); modifitseerituna 4M-mudel (Myers-Scotton, Jake 2000, 2009; Jake, Myers-Scotton 2009). Mudel on rajatud ühelt poolt **maatrikskeele** (*matrix language*) ja **sisestuskeele**

(*embedded language*) eristatavusele ning teiselt poolt **leksikaalsete** (*content morphemes*) ja **grammatiliste** (*system morphemes*) **morfeemide** eristatavusele. Selle mudeli järgi ei ole keelte roll koodivahetuses sümmeetriline, eeldatakse, et grammatilised morfeemid tulevad maatrikskeelest (MK) ning sellesse raamistikku paigutatud teise keele elemendid kuuluvad sisestuskeelde (SK).

Tutvustades MKR-mudelit (Myers-Scotton 1993a, 1997, 2002) vene-eesti kakskeelse materjali põhjal, esitatakse 1. artiklis “Towards establishing the matrix language in Russian-Estonian code-switching: A corpus-based approach” [Maatrikskeele määramine vene-eesti koodivahetuses. Korpuspõhine lähenemine] juhtumeid, kus MK ja SK määramise olemasolevad printsiibid ei tööta. On kirjeldatud eesti keeleüksuste morfosüntaktilist integratsiooni vene-eesti koodivahetuse puhul ja arutletud MK määramise raskuste või koguni võimatuse üle. Üks artikli teemadest on Eesti kakskeelne situatsioon.

Praegune MKR-mudel tegeleb vaid morfosüntaksiga ega ütle midagi koodivahetuslike üksuste fonoloogilise kohanemise kohta. Teises artiklis, “Evaluating the Matrix Language Frame model on the basis of a Russian-Estonian code-switching corpus” [Maatrikskeele raamistiku mudeli hindamine vene-eesti koodivahetuse korpuse alusel], jätkatakse 1. artiklis alustatud diskussiooni ja analüüsitakse MK määramise problemaatikat veel detailsemalt, rõhutades, et paljudel juhtudel ei ole võimalik MK-d üheselt määrata ning on vaja arvesse võtta ka SK üksuste morfoloogilise integratsiooni ja fonoloogilise kohanemise astet.

Artiklis tuuakse esile vene-eesti koodivahetuses levinud morfoloogilise integratsiooni malle. Täieliku integratsiooni (sugu, käändelõpp) ja integratsiooni puudumise vahel on mitu vaheastet ning on olemas teatav hulk mitmeti tõlgendatavaid juhtumeid. Kokku on leitud kuus võimalikku tõlgendust. Et integratsioon ja kohanemine on astmelised nähtused, on töös esitatud MKR-mudelile mõningad väljakutsed. Nimelt esindavad eesti keele koodivahetuslikud üksused samaaegselt morfoloogilise integratsiooni ja fonoloogilise kohanemise eri astmeid. Pealegi ei toimu koodivahetuslike eesti nimisõnade morfoloogiline integratsioon printsiibil “kas kõik või mitte midagi”. MK määramisel tuleks need uued näitajad täiendava vahendina appi võtta.

Terve rida olulisi tulemusi, mis puudutavad klassikalise koodivahetuse, ühildava leksikaliseerumise (mis võib olla üks koodivahetuse tüüpe) ja konvergentsi vahelisi seoseid, on esitatud 3. artiklis “Morphosyntactic contact-induced language change in young Estonia’s Russian speakers variety” [Kontaktidest tulenevad morfosüntaktilised muutused noorte kõnelejate eestivene keelevariandis].

Artikkel algab ülevaatega eestikeelsete (liit)nimisõnade kasutamisest ühildava leksikaliseerumise tingimustes, mis on “enamasti, kuid mitte tingimata ühisstruktuur, mis täidetakse mõlema keele leksikaalsete elementidega” (Muysken 2000: 5). Siin näitab uuring võõrsõnade (või ühistüvede/-sõnade) kasutamise ja koodivahetuse leksikaalse hõlbustamise vahelist seost, mis omakorda viib struktuursete muudatusteni mitmekeelsetes konstruktsioonides ja sarnaste morfosüntaktiliste mallide tekkimiseni. Ilmnes, et koodivahetuslikud genitiivsed nimisõnafraasid alluvad tihti eesti sõnajärje reeglitele, s.t laiend eelneb põhisõnale.

Ühildav leksikaliseerumine hõlmab ka juhtumeid, kus koodivahetusliku osalause moodustab verbifraas, mille laiend on *ma-* või *da-*tegevusnimi, sealjuures ei esine üksnes eesti ükskeelse grammatika mõjusid, vaid ka infinitiivi kahekordset markeerimist. Püüdes leida kontaktidest johtuvate muutuste tagajärgi, keskendutakse uurimuses koodivahetusliku noomenifraasi genitiivsele sõnajärjele. Analüüsitakse MKR-mudeli universaalseteks nimetatud printsiipe ja ekvivalentsipiirangut, näidates seejuures nende täielikku või osalist rikkumist. Uurimuses on välja toodud kaudseid tendentse, mis viitavad uue eestivene keelevariandi tekkimisele.

Metodoloogiliste küsimustega paralleelselt ja eriti seoses MK määramisega puudutavad kõik kolm artiklit ning ingliskeelne analüütiline ülevaade ka selliseid teoreetilisi küsimusi, nagu keeletarvituse ja -muutuse morfofonoloogilised, morfosüntaktilised ja sotsiolingvistilised aspektid, sest on oluline tuvastada, missugune on nende aspektide roll mitmekeelsete konstruktsioonide grammatika ehitamisel.

Järgnevalt antakse ülevaade uurimistööga seotud metodoloogilistest küsimustest.

2. METODOLOOGILINE RAAMISTIK

Doktoritöö metodoloogia kirjeldamisel tuleb esile tõsta ja lähemalt vaadelda kolme aspekti, millest on lähtunud andmete kogumisel ja analüüsimisel. Nendeks on 1) Eesti üpris ainulaadne sotsiolingvistiline olukord maailma kontaktsituatsioonide hulgas, 2) andmete kogumise ja töötlemise meetodid ning 3) kontaktsituatsiooni sünkrooniline ja diakrooniline dimensioon.

1990. aastate poliitilised sündmused põhjustasid eestlaste ja venelaste suhtlemismallides muutusi. Igapäevaelus hakkasid vene emakeelega kõnelejad kasutama üha enam eesti keelt. Selgitades Eesti etnolingvistilise situatsiooni kujunemist, tuleb rõhutada, et Eesti venekeelse elanikkonna ajalugu (vt M. Rannut 1994, 2008) on küllaltki ainulaadne nähtus kogu sõjajärgse Euroopa ajaloos. Sarnast tüüpi keelekogukondi ei ole Läänes ega Idas, sest tegemist ei ole põlisvähemusega, venekeelsete immigrantidega (selle sõna tavalises mõttes) ega vene diasporaaga (vt Pavlenko 2006, 2008).

Kuigi venelaste immigratsioon Eestisse suurenes plahvatuslikult pärast II maailmasõda (vt Viikberg 1999), polnud need ümberasujad samalaadsed näiteks Hollandi türklastega (Backus 1996: 43–46) ega Euroopa muude immigrantlike keelekollektiividega. Venelaste (*resp.* venekeelsete) immigratsioon meenutab koloniseerimist, sest venelased asusid ümber keskviimu heakskiidul ja soosimisel territooriumile, mida peeti oma riigi osaks. Maailmas pole seda tüüpi kogukondade sotsiolingvistikat uuritud. Seetõttu on oluline tänapäeva eesti-vene kontakte kasutades ja testides uurida Lääne sotsiolingvistika teoreetilisi mudeleid ja uurimisparadigmasid.

Et Eesti sotsiolingvistiline situatsioon muutub kiiresti, sest venekeelsete inimeste eesti keele oskus järjest paraneb ning eesti keele kasutusala laieneb, siis on püütud loomulikku keeleainest koguda võimalikult eri meetodite abil võimalikult erinevates olukordades. Põhilisteks materjali kogumise võteteks aastatel 2005–2009 olid individuaal- ja rühmaintervjuud, keelelise käitumise jälgimine (välitööpäeviku pidamine), venekeelsete üliõpilaste kirjalike tööde analüüs, loengute, seminaride ning üliõpilaste spontaankõne salvestamine. Et minu doktoritöö seisukohalt on esmatähtsad koodivahetuse grammatilised omadused, siis olen kasutanud ka teiste uurijate kogutud keeleainest (vt 1.–3. artikli metodoloogiaosi ning ingliskeelse analüütilise ülevaate 2. peatükki).

Nii uudse koodivahetuse materjali puhul on kõigepealt oluline leida, mis tüüpi grammatilisi ja morfosüntaktilisi kontaktnähtusi üldse esineb, et hiljem valida, mida edaspidi uurida. Kogutud keeleaines on lubanud käsitleda süstemaatiliselt eesti koodivahetuslike üksuste morfosüntaktilise integratsiooni ja fonoloogilise kohanemise problemaatikat ning teataval määral ka eesti-vene keelevariandi koodivahetusega kaasnevat struktuurimuutust. Need kontaktidest johtuvad protsessid annavad ülevaate sellest, kuidas keel kontaktide tulemusel on tegelikult muutunud ja millised uuenenud morfosüntaktilised mallid on sagedasemad.

Vene-eesti koodivahetuse korpust on kasutatud vaid keeleainest säilitava ja kaardistava andmebaasina. Korpuse kogumaht (vestluste üleskirjutused, glossid ja kommentaarid) on üle 250 000 sõna. Korpusesse kuuluvad koodivahetuse näited pärinevad järgmistest allikatest (vt tabelit 1):

Tabel 1. Korpuse materjalid

Kogumise aastad	Kogumise kohad	Andmetüüp	Informandid		Uurijad
			vanus	arv ja sugu	
Kakskeelne keelekeskkond: Tallinn					
Tüüp 1					
2005–2008	Tallinna Ülikool	<ul style="list-style-type: none"> • lindistatud, valdavalt individuaalsed intervjuud vene ja eesti keeles (45 tundi) • oma keelekasutuse kirjeldus • kirjalike tööde analüüs (umbes 2000 käsitsi kirjutatud lehte) • spontaanne igapäevakõne 	18–35	75 üliõpilast (65 naist ja 10 meest)	Anastassia Zabrodskaja
Tüüp 2					
2000–2008	poed jne	keelemaastik: kakskeelsete või venekeelsete reklaamide, infolehtede, reklaamvoldikute jne keel; kirjalik avalik informatsioon	teadmata	mõlemast soost kõnelejaid, täpne arv teadmata	Anna Verschik, Zabrodskaja
Tüüp 3					
2000–2008	poed, turud, avalik transport, kauplused jne	kakskeelsete vestluste jälgimine	teadmata	mõlemast soost kõnelejaid, täpne arv teadmata	Verschik, Zabrodskaja, Jekaterina Ozernova
Tüüp 4					
2003–2005	Tallinn, vene õppekeelega keskkool	näited koodivahetusest keeletunnis	14–17	mõlemast soost kõnelejaid, täpne arv teadmata	Tatjana Baškirova
Valdavalt venekeelne keelekeskkond: Ida-Virumaa					
Tüüp 5					
2005–2008	Kohtla-Järve, Narva, Sillamäe, Jõhvi	keelemaastik: kakskeelsete või venekeelsete reklaamide, infolehtede, reklaamvoldikute jne keel; kirjalik avalik informatsioon	teadmata	mõlemast soost kõnelejaid, täpne arv teadmata	Zabrodskaja
Tüüp 6					
2000–2008	Kohtla-Järve, Jõhvi, Narva	kakskeelsete vestluste jälgimine poes, pangas, turul jne	teadmata	mõlemast soost kõnelejaid, täpne arv teadmata	Zabrodskaja, Ozernova
Tüüp 7					
2000, 2003–2004	Kohtla-Järve, kooli keelelaagrid	venekeelsete laste omavaheliste vestluste jälgimine	7–10	77 algkooli õpilast (poisid ja tüdrukud)	Zabrodskaja
Tüüp 8					
2003–2006	Kohtla-Järve, vene õppekeelega kool	<ul style="list-style-type: none"> • omavahelise keeletarvituse mitteformaalsed andmed, • küsimustik, • intervjuud mõlemas keeles (55 tundi) 	23–67	21 naist ja 1 mees	Zabrodskaja

Tüüp 9					
2007–2009	Narva, Tartu Ülikooli Narva Kolledž	<ul style="list-style-type: none"> • lindistatud, valdavalt individuaalsed intervjuud vene ja eesti keeles (55 tundi), • oma keeletarvituse kirjeldus, • kirjalike tööde analüüs (umbes 1600 käsitsi kirjutatud lehte), • spontaanne igapäevakõne 	21–25	35 üliõpilast: 30 naist ja 5 meest	Zabrodskaja
Valdavalt eestikeelne keelekeskkond: Ämari sõjaväebaas					
Tüüp 10					
2002, 2006	Ämari sõjaväebaas	kakskeelne kõne sõjaväeteenistuses	18–20	noored mehed, täpne vanus teadmata	Indrek Konnapere
Venekeelsed TV-saadet (v.a kakskeelne “Unetus/Bessonitsa”)					
Tüüp 11					
2000–2008	TV-saadet	vene-, eesti- ja kakskeelsete saadete lindistatud katkendid (30 tundi)	teadmata	mõlemast soost kõnelejaid, arv teadmata	Verschik

Siinkohal tuleb eraldi esile tõsta tähtsat metodoloogiaküsimust, nimelt kogutud keeleainese sünkroonilist ja diakroonilist dimensiooni. Praegu on väga raske vastata ühemõtteliselt küsimusele, millal on tuvastatud kontaktnähtus oma loomult **innovatsioon** (*innovation*), millal **käimasolev muutus** (*change in progress*) ja millal on see juba tõesti tegelik **keelemuutus** (*change*). Sünkroonilise ja diakroonilise dimensiooni piirid on hägusad.

Seda asjaolu võib käsitleda ja selgitada mitmeti. Intensiivsed vene-eesti keelekontaktid on üpris uus nähtus ning seetõttu on võimatu eespool mainitud kahte dimensiooni teineteisest mustvalgelt eristada. See on tähelepanuvääriv fakt, sest tavaliselt tegelevad kontaktlingvistika uurinud kas koodivahetuse grammatikaga (sh piirangutega) või kahe keele konvergenstinähtustega (kontaktidest tulenevate keelemuutustega). Vaadeldes koodivahetuse grammatikat, tuvatatakse minu uurimistöös mõningaid innovatsioone või alles toimuvaid muutusi. On võimalik eeldada, et kui konkreetne kontaktidest tulenev keelemuutus on kindlaks tehtud (nagu sõnajarje muutus pealtnäha ükskeelsetes konstruktsioonides), siis võib vastav innovatsioon olla kas alles käimasolev muutus või (isegi) juba toimunud muutus.

Doktoritöö raames läbiviidud uuringud tõestavad, et praegu ei saa anda selget jah-/ei-vastust küsimusele, kas eestivene keel eksisteerib. Sotsiolingvist võib rääkida kohaliku vene keele variantide kontinumist või kobarast, mida tervikuna saab nimetada eestivene keelevariandiks. Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli Narva Kolledži venekeelsete üliõpilaste keelenäited moodustavad kogutud ainesest enamiku. Nii on võimalik järeldusi teha nende eestivene keelevariandi kohta. Kahjuks puuduvad andmed üliõpilaste varasemast, 1990. aastate või 2000. aastate alguse keelest, mis oleks võimaldanud materjali diakrooniliselt käsitleda. Teiste uurijate kogutud kontaktnähtuste materjali on kasutatud taustaks, et teha üldisemaid järeldusi vene-eesti koodivahetuse grammatika kohta sünkroonilise uurimise käigus, eeskätt MKR-mudeli testimisel ning eesti üksuste morfoloogilise integratsiooni ja fonoloogilise kohanemise võimalike astmete väljaselgitamisel.

Edasi vaadeldakse lähemalt doktoritöö teoreetilist tausta.

3. TEOREETILINE RAAMISTIK

Selles peatükis kirjeldatakse doktoritöö teoreetilist tausta, milleks on MKR-mudel, koodivahetuse erinevad piirangud ning kolmnurgamudel. Samuti selgitatakse koodivahetuse ja konvergentsi vahelisi seoseid.

Grammatiline suund tegeleb põhiliselt erinevate piirangute sõnastamise ja rakendatavusega kakskeelse ainese näitel. Viimaste aastakümnete jooksul on esitatud rohkesti koodivahetuse võimalikke piiranguid (Pfaff 1979; Sankoff, Poplack 1981; Berk-Seligson 1986; Di Sciullo, Muysken, Singh 1986; Leung 1988; Chan 1998; Clyne 2003: 80–92). Analüüsid kakskeelset kõnet, on uurijad siiani püüdnud leida süntaktilisel, fonoloogilisel või morfoloogilisel tasandil kohti, kus koodivahetus ei saa toimuda (Poplack 1980; MacSwan 1999). Sellepärast keskendub grammatiline suund peamiselt **lausesisesele koodivahetusele** (*intrasentential switches*) (Halmari 1997: 67–69). Kuigi keeleteadlased on teinud katseid leida universaalsed piirangud, pole see õnnestunud (Gardner-Chloros, Edwards 2004: 104).

3.1. Maatrikskeele raamistiku mudel (MKR-mudel)

Myers-Scottoni MKR-mudeli valimise tähtsaim põhjus on see, et mudelit on 1993. aastast alates pidevalt täiendatud (Myers-Scottoni kaasautoriks on sageli olnud Janice Jake) ja tema formaalse grammatilise lähenemise teoreetiline raamistik on tänapäeva kontaktlingvistikas üks arendatuid ja mõjukaid. Kuna Myers-Scottoni vaateid on ka kritiseeritud (nt Kamwanga-malu 1997, 2000; Nivens 2002; Boussofara-Omar 2003a, 2003b; Yu Liu 2008), otsustas siin-kirjutaja tema mudelit vene-eesti kakskeelse materjali põhjal katsetada. Muysken (2000: 18) peab Myers-Scottonit üheks esimestest uurijatest, kes on ühendanud psühholingvistilise, sotsiolingvistilise ja struktuurilise perspektiivi ja taganud laiapõhjalisema analüüsi.

Myers-Scotton ja Jake (Myers-Scotton 1993a, 1997, 2002, 2006, 2008; Jake 1998; Myers-Scotton, Jake 2000, 2001, 2009; Jake, Myers-Scotton 2009) on esitanud MKR-mudeli lausesiseste vahetuste kirjeldamiseks. Terminoloogia ja mõningad ideed sisalduvad juba Joshi (1985) artiklis, kuid just Myers-Scotton tegi need koodivahetuse valdkonnas üldtuntuks.

Moodustajate kirjeldamisel opereerib MKR-mudel X'-teooria maksimaalprojektsioonidega (põhisõna projitseerib oma süntaktilised omadused lauses fraasile või veel laiemale alale; vt lähemalt Karlsson 2002: 154–213). MK on Myers-Scottoni (1997a: 82) järgi põhikeel, mille grammatilisse raamistikku paigutatakse SK leksikaalsed morfeemid. Koodivahetus-rohketes vestlustes on MK äratuntav sageduse parameetri järgi: MK on see keel, kust pärineb rohkem grammatilisi morfeeme (Myers-Scotton 1997a: 68).

Grammatiliste ja leksikaalsete morfeemide eristatavus toetub Joshi (1985) varasemale uurimusele, mis opereerib suletud ja avatud sõnaklassidega. Enamik funktsionaalseid sõnu on grammatilised morfeemid ja nende omadused on [– temaatiline roll saaja/omistaja] ja sageli [+ kvantifikatsioon]. Enamik nimisõnu, omadussõnu [+ temaatiline roll saaja] ja verbe ning mõni eessõna [+ temaatiline roll omistaja] on leksikaalsed morfeemid.

Mudel ei ennusta tõenäolisemaid SK saarekete ilmumise kohti. Nagu öeldud, on MK koodivahetusohtrates vestlustes äratuntav sageduse parameetri järgi. MK on vana definitsiooni järgi see keel, kust pärineb rohkem grammatilisi morfeeme (Myers-Scotton 1993: 68). Grammatiline raam on määratletud **morfeemide järjendi ja grammatiliste morfeemidega** (*The System*

Morpheme Principle). Osalauses domineeriv grammatika määrab MK, mis moodustab segakonstruktsioonide grammatilise raami, kuhu sisestatakse üksuseid SK-st. MK + SK segamoodustajates on mõlema keele morfeeme.

Myers-Scotton (1997a: 77–78) eristab kolme tüüpi moodustajaid:

- a. MK (= maatrikskeele) saared: kõik morfeemid tulevad MK-st
- b. SK (= sisestuskeele) saared: kõik morfeemid tulevad SK-st
- c. MK + SK (= maatrikskeele + sisestuskeele) segamoodustajad: grammatilised morfeemid tulevad MK-st ja leksikaalsed morfeemid ainult SK-st või mõlemad SK-st ja MK-st

Tähtis on see, et Myers-Scottoni mudel ei toimi lausetasandil, vaid laiendatava fraasi (maksimaalse projektsiooni) tasandil.

Myers-Scotton (1997a: 258) on esitanud ka uue termini **liitmaatrikskeel** (*composite matrix language*), mille puhul leksikaalsed struktuurid pärinevad eri lähtekeeltest (Myers-Scotton 2002: 22). Et liitmaatrikskeele definitsioon pole Myer-Scottonil ja Jake'il (Jake, Myers-Scotton 1997: 322; Myers-Scotton 1998a: 213; Myers-Scotton, Jake 2000: 2; Myers-Scotton 2002: 22; Myers-Scotton 2004: 114–115; Jake, Myers-Scotton 2009: 234–235; Jake, Myers-Scotton 2009: 234) selgelt määratletud, mis raskendab selle termini rakendamist, siis ei ole doktoritöös seda terminit kasutatud, vaid on kontaktnähtuste kirjeldamiseks otsitud muid teoreetilisi lahendusi.

Hiljem on Myers-Scotton ja Jake (2001) MKR-mudelit modifitseerinud: uues mudelis on nelja tüüpi morfeeme (nn 4M-mudel). Nendeks on leksikaalsed morfeemid ja kolme tüüpi grammatilised morfeemid. Niisuguse jaotuse aluseks on morfeemi olemus: morfeem on aktiveeritud kognitiivselt (*conceptually-activated*) või määratud struktuuriliselt (*structurally-assigned*). Esimesed on leksikaalsed morfeemid (sellised nagu nimisõnad, verbid, omadussõnad) ja teised on **varased grammatilised morfeemid** (*early system morphemes*) (nt mitmuse lõpp, paljud määratlejad, tuletusliited ja verbaalprepositsioonid, mis võivad temaatilist struktuuri muuta) või **hilised grammatilised morfeemid** (*late system morphemes*), mis omakorda jagunevad **sildadeks** (*bridges*) ja **välismorfeemideks** (*outsiders*). Kui sillad ühendavad fraase, luues suurema moodustaja, siis välismorfeemid sõltuvad moodustajavälisest informatsioonist.

Kokkuvõtteks: Myers-Scottoni ja Jake'i lähenemine eristab MK-d ja SK-d. Kuigi eri tüüpi morfeeme võib tulla mõlemast keelest, on SK roll piiratud. MK määrab kakskeelse lausungi morfosüntaktilise raami.

3.2. Ekvivalentsipiirang

Ekvivalentsipiirangu (*Equivalence Constraint*) eesmärk on ennustada tõenäolisemaid koodivahetuse toimumise kohti (Poplack 1980; Poplack, Wheeler, Westwood 1990). Kui kahel keelel on sarnane (ekvivalentne) süntaktiline struktuur, võib koodivahetus toimuda, sest kummagi keele struktuuri vastu ei eksita. Erinevat kakskeelset materjali käsitlevad uuringud on näidanud, et see piirang kas peab (Poplack 1980; Poplack, Meechan 1995; Deuchar 2005) või ei pea paika (Bentahila, Davies 1983; Berk-Seligson 1986; MacSwan 2000; Toribio 2001). Nii-siis, kuigi selle piirangu otsimine on mingil määral õigustatud, ei paku ekvivalentsipiirang mingit selgitust. See on üldistus, mis on empiiriliseltsi ümber lükatud.

3.3. Rektsioonipiirang

Rektsioonipiirangust (*The Government Constraint*) kirjutasi esimesena Anne-Marie Di Sciullo, Pieter Muysken ja Rajendra Singh (1986). Selle järgi saab koodivahetus ette tulla lause niisugustes kohtades, kus moodustajad rektsioonisuhtes ei ole, kuid on keelatud kohtades, kus moodustajad rektsioonisuhtes on. Nii võib koodivahetus toimuda näiteks aluse ja öeldise puhul, kuid ei saa toimuda öeldise ja sihitise puhul, kui sihitis ei ole keele järgi märgistatud (s.o mis keelde vastav element kuulub) (*language carrier index* ehk *Lq-index*). Koodivahetusliku objekti korral võivad näiteks keele märgistajatena toimida MK pronoomenid, determinatiivid ja kvantorid.

3.4. Kolmnurgamudel

Muysken (2000: 3–10) on arendanud koodivahetuse kolmnurgamudelit (*triangle model*). Tema terminoloogias tähistab **koodivahetus** (*code-mixing*) kõiki keelesegu tüüpe, kaasa arvatud koodivahetus (*switching*) ja laen (*borrowing*). Kolmnurgamudel eristab kolme tüüpi koodisegu: **sisestus** (*insertion*), **vaheldus** (*alternation*) ja **ühildav leksikaliseerumine** (*congruent lexicalisation*). Sisestuses on eeltingimuseks põhikeele struktuur: sinna pannakse teisest keelest leksikaalseid üksusi või moodustajaid. See protsess sarnaneb laenuga. Vaheldus toimub kahe keele struktuuride vahel: omavahel segunevad laused, väljendid või lausungid. Ühildava leksikaliseerumise korral eksisteerib enamasti, kuid mitte tingimata, täiesti ühine struktuur, mis täidetakse mõlema keele leksikaalsete elementidega (Muysken 2000: 5). Koodivahetuse kolme tüübi vahel pole selget piiri, nad võivad astmeliselt üksteiseks üle minna.

Kokkuvõtteks: sisestava koodivahetuse näiteid leidub seal, kus ühe keele fraasi sisestatakse sõnu ka teisest keelest; vahelduvast koodivahetusest saab rääkida siis, kui kahe keele lõigud, ütlused jms vahelduvad üksteise järel; ühildava leksikaliseerumise puhul on kahel keelal kas täielikult või osaliselt lause grammatiline struktuur ühine ja sõnavara pärineb kahest või isegi mitmest keelest.

3.5. Koodivahetuse grammatilise käsitluse ükskeelne mõõdupuu

Kõik eespool tutvustatud teooriad tegelevad koodivahetuse morfosüntaktiliste omadustega. Kui piiranguid on tavaliselt sõnastatud ranges vormis (mis on ja mis ei ole koodivahetuse puhul võimalik), siis MKR-mudeli põhimõtted peegeldavad pigem tõenäosust.

Koodivahetuse grammatikat käsitledes ei saa mainimata jätta alaga tegelevate uuringute **ükskeelsuse mõõdupuud** ehk **ükskeelsete eelarvamust** ehk kujundlikult **ükskeelsuse “silma-klappe”** (*monolingual bias*). Põhiidee seisneb selles, et koodivahetuslike sõnade, fraaside, väljendite, lausete grammatikat analüüsitakse ükskeelse ekvivalentsi seisukohalt. Sellised uurijad nagu Carol Myers-Scotton eeldavad (võib-olla isegi alateadlikult), et koodivahetuslikud elemendid peavad olema **grammatiliselt korrektsed** (*well-formed*). Samal ajal pole kakskeelne inimene kahe ükskeelse inimese summa (Grosjean 1982, 1989, 1992, 1998; Jarvis, Pavlenko 2008). Järelikult pole kakskeelne üksus kahe ükskeelse üksuse summa. Kuigi doktoritöös analüüsitakse vene-eesti koodivahetuse grammatikat vene ja eesti ükskeelse grammatika seisukohalt, rõhutan ma kogu aeg, et MKR-mudeli rakendatavuse analüüs näitab, et on mitut tüüpi koodivahetuse juhtumeid, kus koodivahetuslikud elemendid ei ole grammatiliselt korrektsed.

Üksikkõneleja keelepruugis esinevaid kakskeelsuse tagajärgi ei saa pidada lihtsalt kahe keele grammatika ja sõnavara kattuvuseks (Auer 2007), sest koodivahetuse tulemusel tekkinud sulamkonstruktsioone ja üksusi ei saa samastada ühegi ükskeelse vastega (vt 3. artikli alapeatükke 5, 6.1 ja 6.2). Selleks et kritiseerida ükskeelsuse mõõdupuud põhjalikumalt, tuleb rõhutada, et kakskeelne kõne on dünaamiline süsteem ning sel juhul ükskeelsuse mõõdupuud kasutada pole metodoloogiliselt mõistlik (vt lisaks Cook 1997; Backus 1999a; Ellis 2006; Auer 2007; Jarvis, Pavlenko 2008: 17; Jessner 2008).

Terminid **sulamkonstruktsioonid** (*amalgamated constructions*) kasutas esimesena Sarhimaa (1999: 241–243) vene-karjala sulamvariandi (*Karussian*) analüüsimisel. *Karussian*'ile on iseloomulik sulamkonstruktsioonide korduv kasutamine. Need on laused, kus koodivahetus ei ole selgepiiriline: kõneleja libiseb takistusteta karjalakeelselt sõnalt venekeelsele. Seda soodustavad sõnad, mis on mõlemas keeles ühised. Need on vene päritoluga sõnad, mis esinevad ka karjala keeles või on karjala omadele lähedased, kuid mis ei ole veel karjala keeles morfofonoloogiliselt assimileerunud. Clyne (2003: 168) on pakkunud selliste juhtumite kirjeldamiseks, mille puhul üksik sõnavorm ülekannet lihtsustab, terminid **leksikaalne hõlbustus** (*lexical facilitation*).

Kuigi Sarhimaa (1999) ei ole tegelnud otseselt võõrsõnadega ega osuta võõrsõnade ja tekkivate segakonstruktsioonide seosele, kasutan oma doktoritöös Sarhimaa terminid, sest kirjeldatakse sarnast nähtust, nimelt vene ja eesti keele vahetuse tagajärjel tekkivaid sulamkonstruktsioone, mis ei kuulu enam kumbagi ükskeelsesse varianti (vt ingliskeelset ülevaadet ja 3. artiklit).

Seega koodivahetuslikud moodustajad võivad (vt 3. artikli alapeatükki 6.2), kuid ei pruugi alati olla grammatiliselt korrektsed (vt 3. artikli alapeatükki 6.1). Sulamkonstruktsioonid rikuvad koodivahetuse ekvivalentsi- ja rektsioonipiiranguid ning MKR-mudeli põhimõtteid, nii et tuleb rakendada ühildava leksikaliseerumise malli. Vene-eesti kakskeelne materjal näitab, et koodivahetus hõlbustab konvergenti, mis omakorda võimaldab uut koodivahetust (vt ka Backus 2005). Järgmine alapeatükk annabki ülevaate konvergentisist.

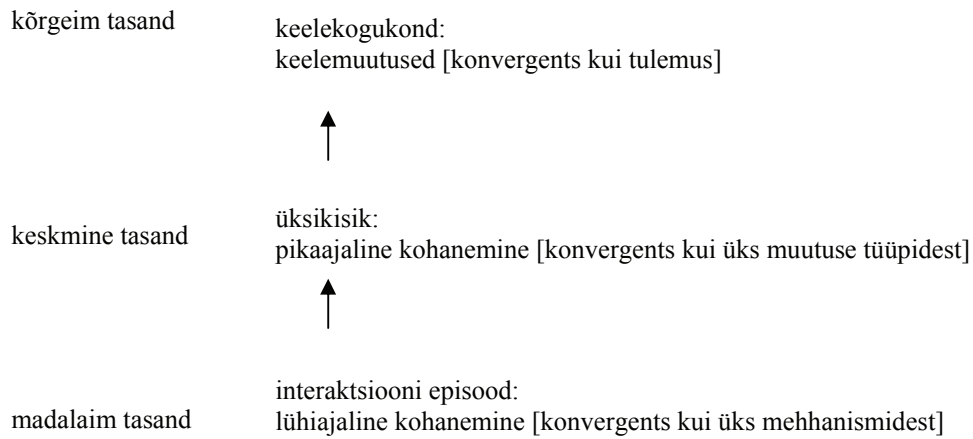
3.6. Koodivahetus ja konvergentis

Koodivahetus kiirendab keelte sarnastumist ühesuunalise (Myers-Scotton 2002; Clyne 2003; Bakker 2006: 154) või kahesuunalise (Silva-Corvalán 1994/2000; Thomason 2001c) konvergenti kaudu. Kui koodivahetus põhjustab konvergenti (Toribio 2004: 172), siis on võimalik väita, et sünkroonilised piirangud, mis takistavad koodivahetust mis tahes tasandil, võivad potentsiaalselt takistada ka konvergenti ja selle tulemusel teha keele muutuste toimumise võimatuks.

Kontaktlingvistikaalases kirjanduses räägitakse konvergentisist küllalt erinevates tähendustes. Mõne uurija jaoks on konvergentis keelte sarnasemaks muutumise tulemus ühe konkreetse kontaktnähtuse näitel (Heine, Kuteva 2005: 11; Bullock, Gerfen 2004; Bullock, Toribio 2004), teine vaatleb konvergenti kui üht muutuse tüüpidest (Thomason, Kaufman 1988; Thomason 2001c; Myers-Scotton 2002; Clyne 2003; Sebba 2009), kolmas käsitleb konvergenti keele muutuse mehhanismina grammatikalisatsiooni ja reanalüüsi kõrval (Backus 2004). Minu doktoritöö ingliskeelses analüütilises ülevaates on esitatud kabemängu metafoor, mis hõlbustab konvergenti mõistmist.

Et keelekontakt toimib üksikisiku tasandil, toimub keelte struktuuri ja sõnavara kokkusulamine kakskeelse isiku keelepruugis. Romaine (2000a: 33) märgib, et keeleteadlased peavad keelte vastastikuseid mõjutusi uurides paratamatult tegelema kakskeelse indiviidiga. Niisiis ei tohi unustada, et kontaktis on eri keelte kõnelejad, mitte keeled, sest kõik muutused toimuvad

esialgu kakskeelse (*resp.* mitmekeelse) isiku kõnes. Sellest tulenevalt saab konvergenti vaadata teatava hierarhia (Auer, Hinskens 2005). Joonis 1 esitab kohanemise või konvergenti mudeli, näidates kolme tasandi vahelisi seoseid. Suuline suhtlus näost näkku situatsioonides on seotud struktuursete keele muutustega.

Joonis 1. Konvergenti skaala (Auer, Hinskens 2005: 336, mugandatud kujul)

4. KONTAKTNÄHTUSED EESTIVENE KEELEVARIANDIS

4.1. Koodivahetuse tüübid kogutud aineistikus

Et materjalile lähenetakse kvalitatiivselt, siis arutletakse artikliväitekirjas peamiselt selle üle, missuguseid kontaktnähtusi on üldse täheldatud ning kuidas need vastavad MKR-mudelile. Keeleaines pärineb põhiliselt Tallinnast ja Narvast, kahest keeleliselt erinevast keskkonnast, kuid sarnasest tegevuspaigast – ülikoolist. Mõlemast kohast koguti sama keelematerjali, regionaalseid erinevusi venekeelsete üliõpilaste kõnes ei esinenud. Oma teadmistele tuginedes (*educated guess*) saab hinnata seda tulemust järgmiselt: venekeelsed üliõpilased õpivad eesti õppekeelega ülikoolis, teistes oludes võib nende keeletarvitus olla teistsugune, kuid see jääb praegu vaid hüpoteesiks.

Venekeelsete üliõpilaste kakskeelsetes vestlustes ja intervjuudes on vene-eesti koodivahetus peamiselt **lausesisene**, s.t koodivahetus toimub (osa)lause piires, või harvemini **lausetevaheline** (*intersentential*), s.t koodivahetus toimub (osa)lausete vahel. Muyskeni (2000: 60-61) terminoloogias on suurem hulk koodivahetuse juhtumeid kirjeldatavad **sisestustena** (*insertion*), sest vene keelde kui põhikeelde sisestatakse eesti keele leksikaalseid elemente, nimisõnafraase, verbifraase ja muid moodustajaid. Koodivahetust võib mõnel juhul nimetada ka vahelduvaks, sest kahe tüübi piirid on tõesti hägusad, näiteks genitiivsetes konstruktsioonides, liitnimisõnades ja muudes mitmesõnalistes üksustes.

Vene-eesti lausesisene, moodustajasisene või sõnasisene koodivahetus (ehk sisestus) on korpuses valdav (u 60%). Mingil määral leidub vahelduva koodivahetuse (Muysken 2000: 96) näiteid, kus vene ja eesti keel jäävad osalause suhteliselt lahku, ning ühildava leksikaliseerumise (Muysken 2000: 122) näiteid, kus vene ja eesti keel moodustavad ühiselt osalause grammatilist struktuuri ning kus sõnavara pärineb mõlemast keelest.

Koodivahetuse näiteid ei ole jaotatud grammatilise kriteeriumi alusel kvantitatiivse statistilise analüüsi jaoks, sest on osalauseid, kus MK on selgelt määratletav, ja osalauseid, kus MK-d üheselt määratleda ei saa. Nende juhtude vahele ei saa aga alati selget piiri tõmmata. Analüüsimisel on tähelepanu pööratud lausesisesele koodivahetusele. Morfosüntaktilised kombinatoorsed reeglid võivad olla vastuolus MKR-mudeliga. Vastuoludest on juttu järgnevas alapeatükis.

4.2. MKR-mudeli probleemid

Vene-eesti koodivahetuse grammatikale keskendudes on oluline leida vastus küsimusele, kas MK on selgelt määratletav või mitte, sest kontaktsituatsioonid, kus keele mõjud on mõlemapoolsed, erinevad nendest, kus üks keel toimib MK-na ja teine SK-na.

Ainult morfoloogilistele ja süntaktilistele alustele rajatud MKR-mudeli põhimõtted pole piisavad, sest osa nähtusi jääb seletamata. Doktoritöös väidetakse, et 1) peale morfosüntaksi mängib rolli ka fonoloogia ning 2) on juhtumeid, kus selget MK-d ei saa määrata.

Pole vajadust otsida uut analüüsiüksust, mis asendaks MK-d ega leiutada MK määramiseks uut alust. Kasulikum oleks, kui MK definitsioon hõlmaks ka fonoloogilisi faktoreid, sest see võimaldab põhjalikumat analüüsi.

Vene-eesti koodivahetuse korpuse analüüs näitab, et Myers-Scottoni mudel töötab vaid osaliselt (vt 1. ja 2. artiklit). Leidub juhtumeid, mida ei saa seletada MKR-mudeli piirangute ega mallidega. MK pole sõltumatu abstraktne mõiste, millel on omaette väärtus. Empiiriliselt on

MK kasulik, sest aitab ennustada võimalikke kontaktidest johtuvaid muutusi. Kuid hoolimata Myers-Scottoni ja Jake'i (2009: 337) väitest, et MK on alati olemas, esineb siiski juhtumeid, kus MK-d määrata ei saa.

Oluline tulemus on see, et eesti nimisõnade morfoloogiat integreeritakse vene maatriksisse astmeliselt. Et kõige sagedamad koodivahetuslikud sõnaliigid on eesti nimisõnad, analüüsitakse nende loomulikus vestluses toimuvat vene maatriksisse integreerimist kahel tasandil (või kahes järgus): soo määramine ja vastavate käändelõppude lisamine. Tihtilugu määravad koodivahetajad vaid soo, kuid teatavatel juhtudel pole see võimalik. Näiteks siis, kui puuduvad nimisõnaga soos ja käändes ühilduvad omadus- või asesõnad ning soos ühilduvad verbi mineviku ainsuse vormid.

Täieliku integratsiooni (sugu, käändelõpp) ja integratsiooni puudumise vahel on mitu vaheastet ning on olemas terve hulk mitmeti tõlgendatavaid juhtumeid. Kokku on leitud kuus võimalust (vt 2. artiklit).

1. Täielik morfoloogiline integratsioon nii soos kui ka käändes (eesti nimisõnale lisatakse vastavad käändelõppud);
2. Puudub morfoloogiline integratsioon, kuigi potentsiaalselt on see võimalik (sellised nimisõnad esinevad eesti nominatiivis sellistes positsioonides, mis vene keeles nõuavad mõnda muud käänet);
3. Puudub morfoloogiline integratsioon, sest süntaktiline positsioon seda ei nõua (NOM = ACC = Ø);
4. Osaline morfoloogiline integratsioon (sugu +, kääne –), grammatilist sugu märgivad nimisõnaga ühilduvad omadussõnad, näitavad asesõnad, tegusõnad ainsuse lihtminevikus;
5. Soo ja vahel ka käände määramine on võimatu, sest eesti nimisõna on mitmuses.
6. Kaks tüüpi mitmeti mõistetavaid juhtumeid:
 - 6.1. Sugu ei saa määrata integreerimata eesti nimisõna lõpu alusel, sest puuduvad sellega ühilduvad omadussõnad või asesõnad.
 - 6.2. Eesti tüve viimast vokaali saab teoreetiliselt interpreteerida käändelõppuna, kuid puuduvad ühilduvad omadussõnad või verbid ainsuse lihtminevikus, mis sellele selgelt osutaksid. Need on lokatiivsed konstruktsioonid (vene *predložnyj*), kus *-e* on 1. ja 2. käändkonna lõpp.

Sisestava koodivahetuse mitmeti tõlgendatavate nähtuste analüüsi eesmärk on tuvastada ja uurida morfoloogia ning prosoodia/fonoloogia piiril asuvaid nähtusi, mis võivad osutada määravaks, et otsustada, mis keelde vastav element kuulub. Tihtilugu on aga tegemist vahepealsete variantidega, mis ei luba elementi selgelt klassifitseerida. Uuringud näitavad, et mitmekeelses kõnes on selliseid näiteid küllalt. Siia kuulub eestipärane rõhu säilitamine (vrd ee **•dip-lom** ja vn *dip·lom*), aga ka vokaali pikkuse säilitamine (kas **jaanipäev** või janipäev).

Võib küsida, kuidas analüüsida sellist fonoloogilist kompromissvormi nagu seminar 'seminar', mis esineb vene ükskeelses lauses (vrd ee **•seminar**, vn *semi·nar*). Kas see kuulub MK-sse või SK-sse? Kuigi morfoloogiliselt võib see kuuluda vene keelde, on siin eesti keele (SK) mõjul toimunud fonoloogilisi muutusi. Sellistel juhtudel moodustuvad nn kompromissvormid (*converged elements*), mis ei kuulu kummassegi ükskeelsesse varianti, kuid mis annavad märku eestivene keelevariandi tekkimisest.

Vene-eesti koodivahetuse analüüsis ongi keskendunud peamiselt eesti üksuste (valdavalt nimisõnade) morfoloogilisele integratsioonile ja fonoloogilisele kohanemisele või selle puudumisele vene MK-st lähtudes ja erilist tähelepanu on osutatud kompromissvormidele ja uutele konstruktsioonidele, mis ei kuulu otseselt kummassegi keelde.

Keelematerjal näitab, et morfoloogiline integratsioon ja fonoloogiline kohanemine ei sõltu teineteisest: eesti üksus võib olla vene MK-s fonoloogiliselt täiesti kohanenud ka ilma morfoloogilise integratsioonita ja *vice versa*.

Bullock ja Toribio (2009: 190) on märkinud, et fonoloogia osatähtsus on jäänud teenimatult varju. Võib oletada, et koodivahetuse fonoloogiliste omaduste pikaajaline analüüs aitaks paremini mõista keelekontaktidest tulenevate keelemuutuste iseloomu. Edaspidistes uuringutes peab lähemalt uurima eesti üksuste fonoloogilist kohanemist ja mitte ainult seoses koodivahetuse ~ laenamise kontiinumiga, nagu on teinud vene-karjala koodivahetuse puhul Sarhimaa (1999: 179), kes toonitab, et ainuüksi rõhk võib eristada karjala keelde integreeritud vene vorme integreerimata vormidest. Uuringud peaksid vaatlema ka fonoloogiliselt kohandatud / kohandamata üksusi psühholingvistika perspektiivist.

On täheldatud, et eesti üksuste vene maatriksisse integreerimisel esineb **kahekordset markeerimist** (*double marking*), kus sõnavormile lisatakse veel üks tunnus, mis täidab juba olemasolevaga sama funktsiooni (Auer 1999: 328). MKR-mudel ja 4M-mudel ei erista juhtumeid, kus sama tähendust markeeritakse kahekordselt. Myers-Scottoni (2002, 2009 isiklik teade) järgi tähendab kahekordne markeerimine hoopis seda, et sama tüüpi morfeemid on pärit kahest eri keelest. Siinkohal on oluline meeles pidada, et vene ja eesti keel väljendavad ruumilisi suhteid erinevalt. 4M-mudeli klassifikatsiooni seisukohalt on vene prepositsioonid välismorfeemid, aga eesti kohakäänded varased grammatilised morfeemid (Myers-Scotton, Jake 2001). Niisiis pole morfeemide jaotus neis keeltes sama, kuid semantika on sama (nii vene eessõnad kui ka eesti kohakäänded väljendavad ruumilisi suhteid).

Kahekordne markeerimine on võimalik ka koodivahetuslike infinitiivide puhul, kus kakskeelne kõneleja kasutab nii vene kui ka eesti infinitiivide lõppe: vene infinitiivi lõpp lisatakse eesti infinitiivi vormile. Vene keeles on üks infinitiivi lõpp (-t'), aga eesti keeles -ma- ja -da-infinitiiv. Seejuures on üks olulisemaid tulemusi see, et kui lauses esineb finitise vormi ja infinitiiviga konstruktsioon, siis kipub kõneleja eesti vormi valimisel järgima eesti ükskeelse grammatika norme.

Veel näitab vene-eesti koodivahetus, et MKR-mudelis pole morfeemide jaotus piisavalt selge, see on universaalselt raskesti rakendatav ja seega problemaatiline. Eesti keele puhul ei saa tõmmata selget piiri leksikaalse ja grammatilise morfeemi vahele, sest tegu on aglutineerivaflekteriva keelega. Morfeemipiirid on hägusad. Lisaks esineb häälikuvaheldust (välte- ja laadivaheldus).

MKR-mudeli ja selle modifikatsiooni kasutamine osutas, et probleeme tekib koodivahetuslike osalauseste sõnajärje analüüsimisel. MKR-mudel ennustab nimelt, et mitmekeelsetes konstruktsioonides peab olema MK sõnajärg (Myers-Scotton, Jake 2009). Vene-eesti kakskeelsed andmed näitavad, et alati ei pruugi see nii olla.

Ilmneb, et üliõpilaste ükskeelses keeletarvituses on hakanud levima ülikooliõpingutega seonduvad eesti liitnimisõnad: kas leksikaalsed laenud tavapärasel tähenduses või koodivahetus (on teada, et laenamise-koodivahetuse kontiinum on ilma selgete piirideta, mistõttu on raske määrata, kas tegu on laenu või juhusliku koodivahetusega, vt nt Thomason 1997). Oluline leid on see, et on olemas seos eesti üksuste ja eestivene keelevariandi sõnajärjes toimuvate muutuste vahel. Nimelt ilmneb, et koodivahetuslikud genitiivsed nimisõnafraasid alluvad tihti eesti sõnajärje reeglitele, s.t laiend eelneb põhisõnale.

Võib väita, et:

- 1) MKR-mudeli MK definitsiooni peab korrigeerima, võttes arvesse nii üksuste morfoloogilise integratsiooni ja fonoloogilise kohanemise eri astmeid kui ka erinevate keelte morfeemide jaotuse eripärasid;
- 2) paljudel juhtudel ei saa MK-d üheselt määrata;
- 3) MKR-mudel peab töös esitatud näiteid seletama või osutama, et ei suuda seda vahel teha.

Doktoritöö raames läbiviidud uuringud tõendavad, et Eestis toimub ühesuunaline konvergentne eesti keelest vene keelde, s.t vene keel muutub Eestis eesti keele mõju all, kuid mitte vastupidi. Kõnealuste üliõpilaste hulgas on levinud mitmekeelne suhtlemine, mille osaks on vene-eesti koodivahetus, ülikooliõpingutega seonduvate (liit)nimisõnade kasutamine, grammatiliste tunnuste kahekordne markeerimine jne. Need üliõpilased kasutavad oma igapäevastes toimingutes kahte keelt, kusjuures ükskeelse keelevariandi kõrvale tekib ükskeelsest normist erinevaid variante, mis võivad aja jooksul tavapäraseks muutuda, s.o kujuneda eestivene keele(variandi)ks.

Vene keele konvergenti eesti keele suunas võivad näidata sulamkonstruktsioonid, kus MK-d ei saa MKR-mudelit ja selle modifikatsioonide põhimõtteid järgides selgelt määratleda. Järgmises peatükis analüüsitakse, mida tähendab see, kui osalauses puudub MK.

5. SULAMKONSTRUKTSIOONID: LIITMAATRIKSKEEL, ÜHILDAV LEKSICALISEERUMINE, VALIKULINE KOPEERIMINE / SEGAKOOPIA

Vene-eesti kakskeelses andmestikus on tuvastatud eri kontaktidest tulenevate morfosüntaktiliste muutuste tüüpe. Nendeks on koodivahetus, leksikaalsed laenud, morfoloogilise integratsiooni ja fonoloogilise kohanemise eri astmed, sulamkonstruktsioonid, teatavate grammatiliste kategooriate kahekordne markeerimine ning ühildav leksikaliseerumine.

Samuti on ilmnunud, et on osalauseid, kus puudub selge MK. Selles peatükis arutletakse selle üle, missugused lähenemisviisid pakuvad sellistele juhtumitele parimaid analüüsivõimalusi: kas liitmaatrikskeel (Myers-Scotton 2002), ühildav leksikaliseerumine (Muysken 2000) või pigem valikuline kopeerimine / segakooopia (Johanson 2002).

Doktoritöös on esitatud oletus, et kui nii paljudes osalausest ei saa MK-d üheselt defineerida, siis pole enam mõtet rääkida MK ja SK selgest eristatavusest, vaid mõistlikum on vaadata, missugused eesti keele struktuurilised omadused on K2 kõnelejate jaoks nii atraktiivsed, et suudavad MKR-mudeli põhimõtteid (nt Myers-Scotton 1997, 2001, 2005) ümber lükata.

1.–3. artiklis ega ingliskeelses analüütilises ülevaates ei ole kasutatud terminit **liitmaatrikskeel**, sest Myers-Scotton on seda definitsiooni pidevalt muutnud (vt ingliskeelse ülevaate alapeatükki 4.3). Mitmekeelsed konstruktsioonid vajavad selgemaid seletusi ning Muyskeni (2000) ja Johanson (1993, 2002, 2006) teooriad suudavad seda pakkuda.

Muyskeni (2000) termin **ühildav leksikaliseerumine** aitab analüüsida sulamkonstruktsioone. Nendeks on nimisõnafraasid (N GEN + N NOM), kus fonoloogiliselt-leksikaalselt vene elemendid käituvad eesti morfosüntaktiliste mallide järgi. Muyskeni mudelit on rakendatud 3. artiklis. Samal ajal peab tunnistama, et ka Muyskeni termin võib olla eksitav. Põhjuseks on asjaolu, et ühildav leksikaliseerumine võib viidata kahele vastastikusel seoses olevale nähtusele: koodivahetuse tüübile (3. artikli alapeatükk 6.1) ning sulamüksusele (*amalgamated item*) (3. artikli alapeatükk 6.2, *kajf-i-ma-t* '[kaif-SUF-INF]-INF'). Tekib kaks keerulist küsimust: mis on sel juhul koodivahetus ja mis on leksikaalne laen (konventsionaliseerunud sulamüksus, *conventionalized amalgamated item*).

Järgnevalt on võimalik küsida, missuguste kriteeriumide järgi peab koodivahetuse ~ laenamise kontinumit mõõtma. Siinkohal on õpetlik vaadelda kontaktnähtusi laiemas tähenduses, nagu seda teeb Johanson (1993, 2002, 2006), kes väidab, et sulamkonstruktsioonid võivad olla **loovalt ümber kujundatud** (*creatively re-shaped*). Johanson teooria sarnaneb minu doktoritöö teoreetilise raamistikuga, sest ka siin väidetakse, et sulamkonstruktsioonide grammatika analüüsimisel ei tohi kahte ükskeelset varianti mõõdupuuna kasutada. **Koodikopeerimine** (*code-copying*) on väga paindlik mudel, sest see rõhutab uute koodide loomist ega sõnasta pii-ranguid ega väida, et keeled osalevad keelekontaktis asümmeetriliselt.

Johanson (2002: 9) otsib morfosüntaktilisi muutusi, mis on juba toimunud *A*-keeles *B*-keeles mõju all, kusjuures “*A* tähistab sotsiolingvistiliselt allutatavat keelt, mis käitub põhikoodina (*basic code*), ning *B* on sotsiolingvistiliselt domineeriv keel, kust elemendid on kopeeritud”.

Johanson (2006: 167) ütleb:

“Kopeerimine tähendab ühe koodi elementide kooptate sisestamist põhikoodi. Globaalne kopeerimine puudutab morfeeme või morfeemide rida tervikuna koos nende materiaalsete, semantiliste, kombinatoorsete ja sageduslike omadustega. Valikuline kopeerimine hõlmab individuaalset materjali, semantilisi, kombinatoorseid ja sageduslikke omadusi. Kunagi ei tähenda kopeerimine ühe keele elementide otsest teise keelde ülekandmist, vaid see eeldab alati loovat kohandamist.”

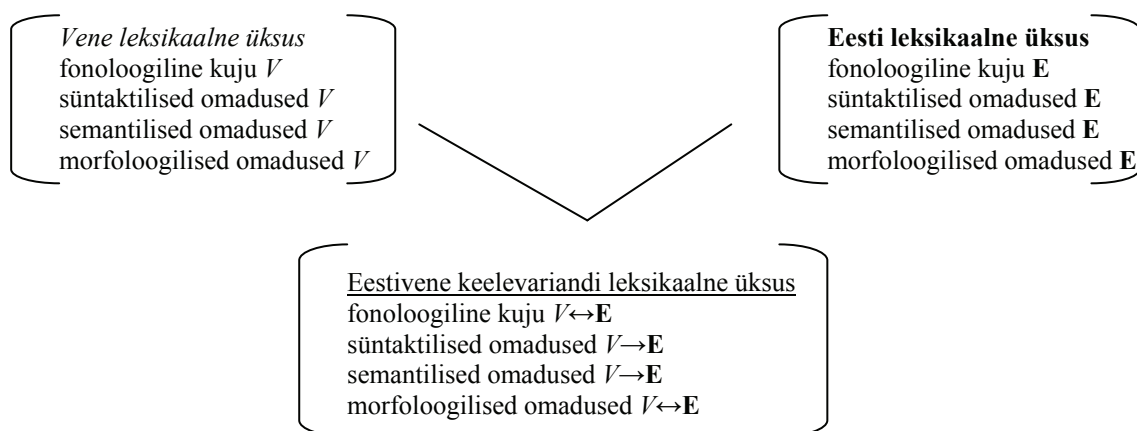
Pealegi ei tegele Johanson (2002) ainult koodivahetusega, vaid morfosüntaksiga laiemalt. Tema mudel haarab kõiki võimalikke keelekontaktidest tulenevaid keelemuutusi, hõlmates ka suhteliselt uurimata näiteid, nagu sulamkonstruktsioonid, mis sisaldavad mõlema koodi elemente ja malle. Seejuures nendib ta, et segakooptiad võivad mingil määral originaalidest erineda ning seepärast ei tasu otsida struktuurilist ekvivalenti. Näiteks kakskeelne lause *see že on legko* ‘see on ju lihtne’ on segakooptia, sest selle morfosüntaktilised põhimõtted tulenevad nii vene kui ka eesti keelest (vt 1. artiklit, lk 234–235).

Siinkirjutaja nõustub Johansoniga, et **loovat realiseerimist** (*creative production*) ja **loovust** (*creativity*) ei saa sõnastada piirangute abil. Niisiis osutub MKR-mudel mõnel puhul võime- tuks, sest sulamkonstruktsioonides ei saa MK-d eristada.

Struktuuriliste omaduste “atraktiivsuse” (*‘attractiveness’ of structural features*) mõiste teeb Johanson (2002) uuringu eriliselt huvitavaks. Ta väidab, et “... mida rohkem morfoloogilisi klasse ja fleksioonimalle sisaldab *A*-keel, seda ulatuslikumad on selle modifikatsioonistrateegiad” (Johanson 2002: 13). Doktoritöös olen esitanud väite, et kõrgelt arenenud muu- temorfoloogiaga keelte puhul tõuseb modifikatsioonistrateegiate arv veelgi (kuni kahekordse markeerimiseni).

Ingliskeelse analüütilise ülevaate 4. peatükk ja 1.–3. artikkel näitavad, et kakskeelsele kõne- lejale tunduvad morfoloogilise integratsiooni / fonoloogilise kohanemise eri astmed atraktiiv- sed, sest nad rakendavad eri võimalusi. Lisaks on Eesti venekeelsed kõnelejad kiindunud eesti keele grammatika eripärasse eristada *-ma* ja *-da*-infinitiivi ning kohakäänetsesse (et ruumilisi suhteid väljendab käändelõpp). Venekeelsetele üliõpilastele on ülikooliõpingutega seonduvad eesti (liit)nimisõnad atraktiivsed, nad on venekeelsetest vastetest sagedasemad, ökonoomse- mad ja produktiivsemad. Need morfosüntaktilised omadused on ilmselgelt nii atraktiivsed, et esinevad MKR-mudeli ennustustest hoolimata.

Eesti keele atraktiivsed morfosüntaktilised ja fonoloogilised omadused on tõenäoliselt kiiren- danud vene keele konvergenti eesti keele suunas, ajendades eestivene keelevariandi tekki- mist. Joonis 2 illustreerib vene ja eesti keele omavahelisi suhteid seoses eestivene keelevari- andiga. Antud skeem pärineb Lefebvre’i (1998: 16, viidatud Winford 2008: 137 järgi) releksifikatsiooni protsessi kirjeldusest. Kuigi doktoritöö materjalist ei leidu releksifikatsiooni juhtumeid, aitab see joonis aru saada eestivene keelevariandis esinevatest kontaktidest tulene- vate keelemuutuste iseloomust.

Joonis 2. Eestivene keelevariandi leksikaalse üksuse kuju (Lefebvre 1998: 16, mugandatud kujul)

Ühesuunalised nooled näitavad, et vene keele omadused kalduvad lähenema eesti omadele ning selle tulemusena on tekkimas eestivene keelevariant. Kahesuunalised nooled annavad märku konvergensti kahesuunalisusest või kompromissvormidest: eestivene keelevariandi fonoloogia pole enam eesti ega vene oma ning esineb grammatiliste omaduste kahekordset markeerimist.

Eesti keele mõju all kaotab eestivene keelevariandis markeeritud genitiivne konstruktsioon oma pragmaatilise markeerituse: N NOM + N GEN > N GEN + N NOM (vt 3. artikli alapeatükki 6.1). Selle tulemusel muutub marginaalne sõnajärg tavapäraseks.

Koodikopeerimise mudelit on rakendatud lingvistiliste mõjude hindamiseks türgi ja muude keelte kontaktsituatsioonide puhul (Johanson 2002, 2006). Siinkirjutaja andmeil pole seda mudelit seni laiemalt rakendatud vene ja soome-ugri keelte vaheliste kontaktide näitel (v.a vene-eesti kontaktmaterjal, vt Verschik 2007, 2008). Selles suunas peaks uurimistööd kindlasti jätkama ja edasi arendama. Peatükk 6 annab aga üksikasjalikuma ülevaate doktoritööga seotud suundade edasistest võimalustest.

6. TULEMUSTE EDASIARENDAMISVÕIMALUSI

Edaspidi oleks soovitav vaatluse alla võtta järgmised teemad.

Esiteks, koodivahetuse sotsiaalse konteksti uurimine. Oleks huvitav kindlaks teha ning omavahel võrrelda Narva ja Tallinna venekeelsete üliõpilaste **suhtlusvõrgustikke** (*social networks*). Uurida võiks, kas nende kakskeelne keeletarvitus sarnaneb kontaktnähtuste poolest ülikooliõpingutega seonduva keeletarvitusega (leksikaalsete laenude olemasolu, genitiivsete konstruktsioonide sõnajärg jne).

Teiseks, eesti üksuste morfoloogilise integratsiooni ja fonoloogilise kohanemise strateegiate tuvastamine. Uurida tuleks, mis alusel valib kõneleja nimisõnade vene keelde integreerimiseks ja kohanemiseks sugu ja käänat. Tulemusi oleks võimalik võrrelda Leisiö (2001a, 2001b) ja Chirsheva (2009) andmetega, kes on uurinud vastavalt vene-soome ja vene-inglise koodivahetust, jälgides seda, kuidas vene keele kõnelejad soome ja inglise üksusi vene keele maatriksisse integreerivad.

Kolmandaks, venekeelsete kõnelejate koodivahetuse sagedus ja tüübid. Peaks uurima koodivahetust kolmes keelekeskkonnas (kakskeelses Tallinnas, valdavalt venekeelsel Ida-Virumaal ning Eesti valdavalt eestikeelses osas) eri taustaga (erineva hariduse, vanuse, keelehoiakute, suhtlusvõrgustikuga jne) inimeste kõnes, kasutades moodsa kontaktlingvistika eri meetodeid ja käsitusviise.

Neljandaks, vene-eesti, vene-soome ja vene-karjala kakskeelse suhtluse võrdlus. 1.–3. artikkel ning ingliskeelne analüütiline ülevaade tõendavad, et sarnaseid ilminguid esineb ka vene-soome (Leinonen 1994; Leisiö 2000, 2001) ning vene-karjala (Sarhimaa 1999) kontaktsituatsioonides (kahekordne markeerimine, SK üksuste morfoloogilise integratsiooni erinevad strateegiad, genitiivse konstruktsiooni sagenemine, sulamkonstruktsioonid). On oluline, et kõigis kolmes kontaktsituatsioonis osalevad soome-ugri keeled. Erinevalt Eestist ja Soomest on Karjalas vene keel sotsiolingvistiliselt domineeriv. Seega on keelekontaktide ajaloo ja sotsiolingvistilise domineerivuse erinevustest hoolimata niisuguseid potentsiaalseid struktuurilisi sarnasusi, mida võrdlevast perspektiivist jälgida. Oleks huvitav uurida ja võrrelda sotsiolingvistilist tegelikkust, koodivahetuse tüüpe ning kontaktidest tulenevaid grammatilisi muutusi, mis võiksid olla toimunud soome-ugri keeltes ja vene keele kohalikes variantides.

Last but not least, vene-eesti kontaktsituatsioonide hiljutised uuringud on näidanud, et on olemas erinevusi Eesti vene keele (sh eestivene keele) ja Venemaa vene keele vahel (nt Verschik 2008, minu doktoritöö). Seetõttu võivad Venemaa ükskeelsed kõnelejad Eestis kõneldava vene keele grammatilisi konstruktsioone imelikuks või lausa arusaamatuks pidada (Verschik 2004a). Eestis on venekeelseid inimesi, kelle vene keel erineb oluliselt kirjakeelest. Osa neist on sellest teadlikud (Verschik 2008: 25–47).

On oluline märkida, et eestivene keelevariantide edasine uurimine peab orienteeruma uute kontaktnähtuste tuvastamisele ja nende võrdlemisele tulemustega, mida on saanud teised sotsiolingvistid, kaasa arvatud käesoleva doktoritöö autor.

VIITEALLIKAD

- 2000 POPULATION and Housing Census. Citizenship, Nationality, Mother Tongue and Command of Foreign Languages. [Rahva ja eluruumide loendus. Kodakondsus, rahvus, emakeel ja võõrkeelte oskus] 2001. Vol. 2. Tallinn: Eesti Statistikaamet/Statistical Office of Estonia. <<http://www.stat.ee/censuses>> (07.11.09).
- ALVAREZ-CÁCCAMO, C. 1998. From “Switching Code” to “Code-Switching”. – P. Auer (toim). *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity*. London and New York: Routledge, 29–48.
- ANDREEVA *et al.* 1995 = Андреева, Н. Н., Арапова, Н. С., Баш, Л. М., Боброва, А. В., Вечеслова, Г. Л., Кимягарова, Р. С., Сендровиц, Е. М. 1995. *Эрудит: Толково-Этимологический Словарь Иностранных Слов* [Erudite: Explanatory Etymological Dictionary of Foreign Words]. Москва: ШКОЛА-ИПРЕСС.
- AUER, P. 1998a. Introduction: bilingual conversation revisited. – P. Auer (toim). *Code-switching in conversation: Language, interaction and identity*. London and New York: Routledge, 1–24.
- AUER, P. (toim). 1998b. *Code-Switching in Conversation. Language, Interaction and Identity*. London and New York: Routledge.
- AUER, P. 1999. From codeswitching via language mixing to fused lects: Towards a dynamic typology of bilingual speech. – *International Journal of Bilingualism*, 3, 309–332.
- AUER, P. 2000. Why should we and how can we determine the ‘base language’ of a bilingual conversation? – *Estudios de Sociolingüística*, 1 (1), 129–144.
- AUER, P. 2007. Monolingual bias in bilingualism research – or: why bilingual talk is (still) a challenge for linguistics. – M. Heller (toim). *Bilingualism: A Social Approach*. Houndmills: Palgrave, 319–339.
- AUER, P., HINSKENS, P. 2005. The role of interpersonal accommodation in a theory of language change. – P. Auer, F. Hinskens P. Kerswill (toim). *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 335–357.
- AUER, P., HINSKENS, P., KERSWILL, P. (toim). 2005. *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- AUER, P., MUHAMEDOVA, R. 2005. ‘Embedded language’ and ‘matrix language’ in insertional language mixing: some problematic cases. – *Italian Journal of Linguistics*, 17 (1), 35–54.
- BACKUS, A. 1996. *Two in One. Bilingual Speech of Turkish Immigrants in The Netherlands*. Studies in Multilingualism 1. Tilburg: Tilburgi Ülikooli kirjastus.
- BACKUS, A. 1999a. Mixed native languages: A challenge to the monolithic view of language. – *Topics in Language Disorders*, 19 (4), 11–22.
- BACKUS, A. 1999b. Evidence for lexical chunks in insertional codeswitching. – B. Brendemoen, E. Lanza, E. Ryen (toim). *Language encounters across time and space*. Oslo: Novus Press, 93–109.
- BACKUS, A. 2001. The role of semantic specificity in insertional codeswitching: Evidence from Dutch-Turkish. – R. Jacobson (toim). *Codeswitching Worldwide II*, Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 125–154.
- BACKUS, A. 2003. Can a mixed language be a conventionalized alternational codeswitching? – Y. Matras, P. Bakker (toim). *The Mixed Language Debate: Theoretical and Empirical Advances*. Series: Trends in Linguistics. Studies and Monographs [TiLSM] 145. Berlin: Walter de Gruyter, 237–270.
- BACKUS, A. 2004. Convergence as a mechanism of language change. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 7 (2), 179–181.
- BACKUS, A. 2005. Codeswitching and language change: One thing leads to another? – *International Journal of Bilingualism*, 9 (3/4), 307–340.
- BACKUS, A. 2009. Codeswitching as one piece of the puzzle of language change: The case of Turkish *yapmak*. – L. Isurin, D. Winford, K. de Bot (toim). *Multidisciplinary Approaches to Code Switching*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 307–336.
- BAKKER, P. 2006. The Sri Lanka *Sprachbund*: The Newcomers Portuguese and Malay. – Y. Matras, A. McMahon, N. Vincent (toim). *Linguistic Areas. Convergence in Historical and Typological Perspective*. Hampshire ja New York: Palgrave Macmillan, 135–159.
- BAŠKIROVA, T. 2006. *Koodivahetus eesti keele kui teise keele tunnis* [= *Code-switching in Estonian language (as the second) lesson*]. MA-thesis. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- BELL, A. 1984. Language style as audience design. – *Language in Society*, 13, 145–204.
- BENTAHILA, A., DAVIES, E. E. 1983. The syntax of Arabic-French code-switching. – *Lingua*, 59, 301–330.

- BERK-SELIGSON, S. 1986. Linguistic constraints on intra-sentential code-switching: a study of Spanish/Hebrew bilingualism. – *Language in Society*, 15 (3), 313–348.
- BILINGUALISM: *Language and Cognition* 2004. Special issue on convergence, 7 (2).
- BLUM, D. W. 2007. *National Identity and Globalization: Youth, State, and Society in Post-Soviet Eurasia*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- BOUSSOFARA-OMAR, N. 2003a. Review on Myers-Scotton, Carol (2002). *Contact Linguistics: Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*, Oxford University Press. – *Linguist List*; <http://www.linguist-list.org/issues/14/14-1077.html> (07.11.09).
- BOUSSOFARA-OMAR, N. 2003b. Revisiting Arabic diglossic switching in light of the MLF model and its sub-models: the 4-M model and the Abstract Level model. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 6 (1), 33–46.
- BROERSMA, M., ISURIN, L., BULTENA, S., DE BOT, K. 2009. Triggered code switching. Evidence from Dutch-English and English-Russian bilinguals. – L. Isurin, D. Winford, K. de Bot (toim). *Multidisciplinary Approaches to Code Switching*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 103–128.
- BULLOCK, B. E., GERFEN, C. 2004. Phonological convergence in a contrasting language variety. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 7 (2), 95–104.
- BULLOCK, B. E., TORIBIO, A. J. 2004. Introduction: Convergence as an emergent property in bilingual speech. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 7 (2), 91–93.
- BULLOCK, B. E., TORIBIO, A. J. 2009. Trying to hit a moving target: On the sociophonetics of code-switching. – L. Isurin, D. Winford, K. de Bot (toim). *Multidisciplinary Approaches to Code Switching*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 189–206.
- BÜRKI-COHEN, J., GROSJEAN, F., MILLER, J. L. 1989. Base-language effects on word identification in bilingual speech: Evidence from categorical perception experiments. – *Language and Speech*, 32, 355–371.
- CHAN, B. 1998. Functional heads, Cantonese phrase structure and Cantonese-English code-switching. – *UCL Working Papers in Linguistics*, 10, 1–34.
- CHIRSHEVA, G. 2009. Gender in Russian-English code-switching. – *International Journal of Bilingualism*, 13 (1), 63–90.
- CLYNE, M. 1967. *Transference and Triggering*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- CLYNE, M. 1987. Constraints on code switching: how universal are they? – *Linguistics*, 25, 739–764.
- CLYNE, M. 2003. *Dynamics of Language Contact. English and Immigrant Languages*. Cambridge: Ülikool.
- COMRIE, B., STONE, G., POLINSKY, M. 1996. *The Russian language in the twentieth century*. Oxford: Clarendon Press.
- COOK, V. 1997. Monolingual bias in second language acquisition research. – *Revista Canaria de Estudios Ingleses*, 34, 35–50.
- CROFT, W. 2000. *Explaining Language Change: An Evolutionary Approach*. Harlow: Longman Linguistic Library.
- DEUCHAR, M. 2005. Congruence and Welsh-English code-switching. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 8, 255–269.
- DI SCIULLO, A.-M., MUYSKEN, P., SINGH, R. 1986. Government and Code-Mixing. – *Journal of Linguistics*, 22, 1–24.
- DORON, E. 1983. On formal models of code switching. – *Texas Linguistics Forum*, 22, 35–59.
- EHALA, M. 1994. Russian influence and the change in progress in the Estonian adpositional system. – *Linguistica Uralica*, 39 (2), 177–193.
- EHALA, M. 2008. The birth of the Russian-speaking minority in Estonia. – *Eurozine*; <http://www.eurozine.com/articles/2008-09-11-ehala-en.html>; (07.11.09); Venekeelse põlisvähemuse süünd. – *Vikerkaar*, 4–5, 93–104.
- EHALA, M. 2009. Keelekontakti mõju eesti sihitisekäänete kasutamisele [Linguistic Contacts and the Use of Object Cases in Estonian]. – *Keel ja Kirjandus*, 3, 182–204.
- EHALA, M., ÜPRUS, T. 2008. The mechanism of substrate impact on superstrate: Assessing Uralic substrate in Germanic. – *Linguistica Uralica*, 2, 81–96.
- ELLIS, E. 2006. Monolingualism: the unmarked case. – *Estudios de Sociolingüística*, 7 (2), 173–196.
- ERELT, M. 2003. *Estonian Language*. *Linguistica Uralica*. Supplementary Series / Vol. 1. Tallinn: Estonian Academy Publishers.

- FEDERMAN, R. 1993. *Critifiction. Postmodern essays*. Suny Series in Postmodern Culture. Albany: State University of New York Press.
- GARDNER-CHLOROS, P., EDWARDS, M. 2004. Assumptions behind grammatical approaches to code-switching: when the blueprint is a red herring. – *Transactions of the Philological Society*, 102 (1), 103–129.
- GILES, H., SMITH, P. M. 1979. Accommodation theory: Optimal levels of convergence. – H. Giles, R. N. St. Clair (toim). *Language and Social Psychology*. Baltimore: University Park Press, 45–65.
- GREEN, D. 1986. Control, activation and resource: a framework and a model for the control of speech bilinguals. – *Brain and Language*, 27, 210–223.
- GREEN, D. 1998. Mental control of the bilingual lexico-semantic system. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 1, 67–81.
- GROSJEAN, F. 1982. *Life with Two Languages. An introduction to bilingualism*. Cambridge, Mass, London, England: Harvardi Ülikool.
- GROSJEAN, F. 1989. Neurolinguists, beware! The bilingual is not two monolinguals in one person. – *Brain and Language*, 36, 3–15.
- GROSJEAN, F. 1992. Another view of bilingualism. – R. Harris (toim). *Cognitive processing in bilinguals*. Amsterdam: North Holland, 51–62.
- GROSJEAN, F. 1995. A psycholinguistic approach to code-switching. – L. Milroy, P. Muysken (toim). *One Speaker, Two Languages*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus, 259–275.
- GROSJEAN, F. 1997. Processing mixed language: issues, findings, and models. – A. M. de Groot, J. F. Kroll (toim). *Tutorials in Bilingualism*. NJ: Lawrence Erlbaum, 225–254.
- GROSJEAN, F. 1998. Studying bilinguals: Methodological and conceptual issues. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 1, 131–149.
- GROSJEAN, F. 2001. The bilingual's language modes. – J. L. Nicol (toim). *One Mind, Two Languages: Bilingual Language Processing*. Oxford: Blackwell, 1–25.
- GROSJEAN, F., MILLER, J. L. 1994. Going in and out of languages: an example of bilingual flexibility. – *Psychological Sciences*, 5, 201–206.
- HALMARI, H. 1997. *Government and Codeswitching. Explaining American Finnish*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- HASSELBLATT, C. 2000. Estonian between German and Russian: Facts and fiction about language interference. – D. Gilbers, J. Nerbonne, J. Schaeken (toim). *Languages in Contact* [Studies in Slavic and General Linguistics 28]. Amsterdam – Atlanta, GA: Rodopi, 135–144.
- HEINE, B., KUTEVA, T. 2005. *Language Contact and Grammatical Change*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus.
- HEINE, B., KUTEVA, T. 2006. *The Changing Languages of Europe*. Oxford: Oxfordi Ülikooli kirjastus.
- HINSKENS, P., AUER, P., KERSWILL, P. 2005. The study of dialect convergence and divergence: conceptual and methodological considerations. – P. Auer, F. Hinskens, P. Kerswill (toim). *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus, 1–48.
- HINT, M. 1987a. Vaateid kakskeelsusele roosade prillideta. – *Vikerkaar*, 6, 51–56.
- HINT, M. 1987b. Vaateid kakskeelsusele roosade prillideta II. – *Vikerkaar*, 7, 46–50.
- HINT, M. 1987c. Kakskeelsus ja kaksmeelsus. – *Vikerkaar*, 9, 67–70.
- HINT, M. 1990. Vene keele mõjud eesti keelele. – *Akadeemia*, 2, 1383–1404.
- JACOBS, N. 2005. *Yiddish. A linguistic introduction*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus.
- JAKE, J. L. 1998. Constructing interlanguage: Building a composite matrix language. – *Linguistics*, 36, 333–382.
- JAKE, J. L., MYERS-SCOTTON, C. 1997. *Relating interlanguage to codeswitching: The composite matrix language*. Proceedings of Boston University Conference on Language Development, 21. Boston, MA: Cascadilla Press, 319–330.
- JAKE, J. L., MYERS-SCOTTON, C. 2009. Which language? Participation potentials across lexical categories in codeswitching. – L. Isurin, D. Winford, K. de Bot (toim). *Multidisciplinary Approaches to Code Switching*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 207–242.
- JARVIS, S. 2002. Topic continuity in L2 English article use. – *Studies in Second Language Acquisition*, 24, 387–418.

- JARVIS, S., PAVLENKO, A. 2008. *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*. New York, London: Routledge.
- JESSNER, U. 2008. Teaching third languages: Findings, trends and challenges. – *Language Teaching*, 41 (1), 15–56.
- JOHANSON, L. 1993. Code-copying in immigrant Turkish. – G. Extra, L. Verhoeven (toim). *Immigrant languages in Europe*. Clevedon: Multilingual Matters, 197–221.
- JOHANSON, L. 2002. *Structural Factors in Turkic Language Contacts*. Richmond, Surrey: Cruzon Press.
- JOHANSON, L. 2006. On the Roles of Turkic in the Caucasus Area. – Y. Matras, A. McMahon, N. Vincent (toim). *Linguistic Areas. Convergence in Historical and Typological Perspective*. Hampshire, New York: Palgrave Macmillan, 160–182.
- JOSHI, A. K. 1985. Processing of sentences with intrasentential codeswitching. – D. R. Dowty, L. Karttunen, A. M. Zwicky (toim). *Natural language parsing*. Cambridge, UK: Cambridge'i Ülikooli kirjastus, 190–205.
- KAMWANGAMALU, N. M. 1997. Language contact, codeswitching, and I-languages: evidence from Africa. – *South African Journal of Linguistics*, 15 (2), 45–51.
- KAMWANGAMALU, N. M. 2000. INFL as a marker of matrix language in codeswitching in a diglossic context. – A. Okrent, J. P. Boyle (toim). *The Proceedings from the Main Session of the Chicago Linguistic Society's Thirty-sixth Meeting*. Vol. 36, 1, 197–207.
- KARLSSON, F. 2002. *Üldkeeleteadus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- KEEVALLIK, L. 2003. *From Interaction to Grammar: Estonian Finite Verb Forms in Conversation*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica Upsaliensia 34. Uppsala: Uppsala Ülikool.
- KLAVANS, J. L. 1985. The syntax of code-switching: Spanish and English. – L. D. King, A. C. Maley (toim). *Selected Papers from the XIIIth Linguistic Symposium on Romance Languages*, Chapel Hill, N.C., 24.–26. märts 1983. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 213–232.
- KOLSTØ, P. 1995. *Russians in the Former Soviet Republics*. Bloomington, Indianapolis: Indiana Ülikooli kirjastus.
- KONNAPERE, I. 2006. *Vene-eesti koodivahetuse konversatsioonilised funktsioonid vene emakeelega ajateenijatel*. [Bakalaureusetöö]. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- KORTH, B. 2005. *Language Attitudes towards Kyrgyz and Russian. Discourse, Education and Policy in post-Soviet Kyrgyzstan*. Bern, Berliin, Brüssel, Frankfurt, New York, Oxford, Wien: Peter Lang.
- LABOV, W. 1972. *Sociolinguistics Patterns*. Philadelphia: Pennsylvania Ülikooli kirjastus.
- LAUTTAMUS, T. 1991. Borrowing, code-switching and shift in language contact: evidence from Finnish-English bilingualism. – M. Ojanen, M. Palander (toim). *Language contacts East and West*. Joensuu: Joensuu Ülikooli paljunduskeskus, 32–53.
- LEFEBVRE, C. 1998. *Creole Genesis and the Acquisition of Grammar*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus.
- LEINONEN, M. 1994. Bilingual Speech in Russian and Finnish. A Case Study. – S. Ureland (toim). *Language Contacts across the Baltic. Proceedings of the XIVth Scandinavian Conference of Linguistics and the VIII Conference of Nordic and General Linguistic, August 16–21, 1993. Four Special Sessions*. Gothenburg Papers in Theoretical Linguistics 72. Göteborg: Göteborgi Ülikool, 219–237.
- LEISIÖ, L. 2000. The word order in genitive constructions in a diaspora Russian. – *International Journal of Bilingualism*, 4 (3), 301–325.
- LEISIÖ, L. 2001a. *Morphosyntactic Convergence and Integration in Finland Russian* (Acta Universitatis Tamperensis 795). [Academic dissertation.] Tampere: Tampere Ülikool.
- LEISIÖ, L. 2001b. Integration and gender assignment in Finland Russian. – *SKY Journal of Linguistics*, 14, 87–119.
- LEUNG, Y.-B. 1988. Constraints on intrasentential code-mixing in Cantonese and English. – *Hong Kong Papers in Linguistics and Language Teaching: Special Issue*. Hongkong: Hongkongi Ülikool, 23–40.
- LEVELT, W. J. M. 1989. *Speaking: From Intention to Articulation*. Cambridge, MA: MIT Press.
- LI WEI (toim). 2005. Conversational Code-Switching (special issue). – *Journal of Pragmatics*, 37.
- LIPPS Group, the 2000. The LIDES coding manual: a document for preparing and analyzing language interaction data. – *International Journal of Bilingualism*, 4 (2), 131–278.
- LOOG, M. 1991. *Esimene eesti slängi sõnaraamat*. Tallinn: Oma kulu ja kirjadega.

- LOTZ, J. 1950. Speech and Language. – *Journal of the Acoustical Society of America*, 22 (6), 712.
- MACSWAN, J. 1999. *A Minimalist Approach to Intrasentential Code Switching*. New York: Garland kirjastus.
- MACSWAN, J. 2000. The architecture of the bilingual language faculty: Evidence from intrasentential code switching. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 3, 37–54.
- MATRAS, Y., SAKEL, J. 2007. Investigating the mechanisms of pattern replication in language convergence. – *Studies in Language*, 31 (4), 829–865.
- MEEUWIS, M., BLOMMAERT, J. 1994. The “Markedness Model” and the absence of society: remarks on code-switching. – *Multilingua*, 13 (4), 387–423.
- MEEUWIS, M., BLOMMAERT, J. (1998). A monolectal view of codeswitching: Layered code switching among Zairians in Belgium. – P. Auer (toim). *Codeswitching in conversation. Language, interaction and identity*. London: Routledge, 76–100.
- MILLS, G. E. 2003. *Action Research: A Guide for the Teacher Researcher*. 2nd Edition. Merrill/Prentice-Hall: Upper saddle River, NJ.
- MILROY, L. 1987a. *Language and Social Networks*. Oxford: Blackwell.
- MILROY, L. 1987b. *Observing and Analyzing Natural Language: A Critical Account of Sociolinguistic Method*. Oxford: Basic Blackwell.
- MILROY, L., MUYSKEN, P. (toim). 1995a. *One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code-Switching*. Cambridge: Cambridge'i Ülikool.
- MILROY, L., MUYSKEN, P. 1995b. Introduction: Code-Switching and bilingualism research. – L. Milroy, P. Muysken (toim). *One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code-Switching*. Cambridge: Cambridge'i Ülikool, 1–14.
- MOYER, M. 1998. Bilingual Conversation Strategies in Gibraltar. – P. Auer (toim). *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity*. London, New York: Routledge, 215–237.
- MUHAMEDOWA, R. 2006 *Untersuchung zum kasachisch-russischen Code-mixing (mit Ausblicken auf den uigurisch-russischen Sprachkontakt)*. München: LINCOM Europa.
- MUYSKEN, P. 1995. Code-switching and grammatical theory. – L. Milroy, P. Muysken (toim). *One speaker, two languages: Cross-disciplinary perspectives on code-switching*. Cambridge: Cambridge'i Ülikool, 177–197.
- MUYSKEN, P. 2000. *Bilingual Speech: A Typology of Code-Mixing*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus.
- MYERS-SCOTTON, C. 1993a. *Duelling languages. Grammatical structure in code-switching*. Oxford: Oxfordi Ülikooli kirjastus.
- MYERS-SCOTTON, C. 1993b. *Social Motivations for Codeswitching: Evidence from Africa*. Oxford: Oxfordi Ülikool.
- MYERS-SCOTTON, C. 1997. *Duelling languages: Grammatical structure in code-switching*. Oxford: Clarendon.
- MYERS-SCOTTON, C. 1998a. Compromise structural strategies in codeswitching. – G. Extra, L. Verhoeven (toim). *Bilingualism and Migration*. SOLA, Studies on Language Acquisition 14. Berlin: Mouton de Gruyter, 211–227.
- MYERS-SCOTTON, C. 1998b. A way to dusty death: The matrix language turnover hypothesis. – L. Grenoble, L. Whaley (toim). *Endangered languages*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus, 289–316.
- MYERS-SCOTTON, C. 2000. Explaining the role of norms and rationality in codeswitching. – *Journal of Pragmatics*, 32, 1259–1271.
- MYERS-SCOTTON, C. 2001. The Matrix Language Frame Model: Development and Responses. – R. Jacobson (toim). *Codeswitching Worldwide II. Trends in Linguistics: Studies and Monographs 126*. Berlin: Walter de Gruyter, 23–58.
- MYERS-SCOTTON, C. 2002. *Contact Linguistics: Bilingual Encounters and Grammatical Outcomes*. Oxford: Oxfordi Ülikooli kirjastus.
- MYERS-SCOTTON, C. 2004. Precision tuning of the Matrix Language Frame (MLF) model of codeswitching. – U. Ammon, K. J. Mattheier, P. H. Nelde (toim). *Sociolinguistica. Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik / International Yearbook of European Sociolinguistics / Annuaire International de la Sociolinguistique Européenne*, 18. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 106–117.
- MYERS-SCOTTON, C. 2005. Supporting a Differential Access Hypothesis: Code Switching and Other Contact Data. – J. F. Kroll, A. M. B. De Groot (toim). *Handbook of Bilingualism: Psycholinguistic Approaches*. New York: Oxfordi Ülikooli kirjastus, 326–348.

- MYERS-SCOTTON, C. 2006. *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*. Oxford: Blackwell Publishing.
- MYERS-SCOTTON, C. 2008. Language contact: Why outsider system morphemes resist transfer. – *Journal of Language Contact*, THEMA 2, 21–41; http://cgi.server.uni-frankfurt.de/fb09/ifas/JLCCMS/issues/ THEMA_2 /02_CarolMS.pdf (07.11.09).
- MYERS-SCOTTON, C., JAKE, J. L. 2000. Four types of morpheme: evidence from aphasia, code switching, and second-language acquisition. – *Linguistics*, 38, 1053–1100.
- MYERS-SCOTTON, C., JAKE, J. L. 2001. Explaining aspects of code-switching and their implications. – J. L. Nicol (toim). *One Mind, Two Languages. Bilingual Language Processing. Explaining Linguistics 2*. Malden, Mass.: Blackwell, 84–116.
- MYERS-SCOTTON, C., JAKE, J. L. 2009. A universal model of code-switching and bilingual language processing and production. – B. E. Bullock, A. J. Toribio (toim). *The Cambridge Handbook of Linguistic Code-switching*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus, 336–357.
- MYERS-SCOTTON, C., JAKE, J. L. (ilmumisel). *Which language?* Participation potentials across lexical categories in codeswitching.
- MYERS-SCOTTON, C., JAKE, J. L., GROSS, S. 2002. Making a minimalist approach to codeswitching work: adding the matrix language. – *Bilingualism, Language and Cognition*, 5, 69–91.
- NICOL, J. (toim) 2001. *One Mind, Two Languages: Bilingual Language Processing* (Explaining Linguistics). Oxford: Blackwell Publishers.
- NIVENS, R. J. 2002. *Borrowing Versus Code-Switching in West Tarangan (Indonesia)*. Publications in socio-linguistics, 8. Dallas, Texas: SIL International.
- NORTIER, J. 1990. *Dutch-Moroccan Arabic Code Switching*. Dordrecht: Foris.
- ODLIN, T. 1989. *Language Transfer*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus.
- OZERNOVA, J. 2005. *Eesti laenuvõetud sõnad*. [Bakalaureusetöö]. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- OZOLINS, U. 1994. Upwardly mobile languages: The politics of language in the Baltic states. – *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 5, 161–169.
- OZOLINS, U. 2002. *Post-imperialist Language Situations: the Baltic States*. Paper presented at World Congress on Language Policies, Barcelona, 16.–20. aprill 2002; <http://www.linguapax.org/congres/taller/taller1/Ozolins.html> (07.11.09).
- OZOLINS, U. 2003. The impact of European accession on language policy in the Baltic States. – *Language Policy*, 2 (3), 217–238.
- PAVLENKO, A. 2008a (toim). Multilingualism in post-Soviet countries. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11 (3&4).
- PAVLENKO, A. 2008b. Russian in post-Soviet countries. – *Russian Linguistics*, 32, 59–80.
- PAVLENKO, A. 2008c. Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11 (3, 4), 275–314.
- PAFF, C. 1979. Constraints on Language Mixing: Intrasentential code-switching and borrowing in Spanish/English. – *Language* 55 (2), 291–318.
- POPLACK, S. 1980. “Sometimes I’ll start a sentence in English Y TERMINO EN ESPAÑOL”: Towards a typology of code-switching. – *Linguistics*, 18 (7/8), 581–618.
- POPLACK, S., MEECHAN, M. 1995. Patterns of language mixture: nominal structure in Wolof-French and Fongbe-French discourse. – L. Milroy, P. Muysken (toim). *One Speaker, Two Languages: Cross-Disciplinary Perspectives on Code Switching*. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus, 199–232.
- POPLACK, S., WHEELER S., WESTWOOD, A. 1990. Distinguishing language contact phenomena: Evidence from Finnish-English bilingualism. – R. Jacobson (toim). *Codeswitching as a Worldwide Phenomenon*. New York: Peter Lang, 185–218.
- RANNUT, M. 1994. Beyond linguistic policy: the Soviet Union versus Estonia. – T. Skutnabb-Kangas, R. Phillipson (toim). *Linguistic human rights. Overcoming linguistic discrimination*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 179–208.
- RANNUT, M. 2004. Language planning in Estonia: Past and present. – *Working Paper*, 16. Barcelona: CIEMEN; <http://www.ciemen.org/mercator/pdf/wp16-def-ang.pdf> (07.11.09).
- RANNUT, M. 2008. Estonianization efforts post-independence. – A. Pavlenko (toim). *Multilingualism in Post-Soviet Countries*. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters, 149–165.

- RANNUT, Ü. 2005. *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis*. Tallinn University Dissertations on Humanities 14. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus.
- ROMAINE, S. 1988. *Pidgin and Creole Languages*. London, New York: Longman.
- ROMAINE, S. 2000a. *Language in Society. An Introduction to Sociolinguistics*. New York: Oxfordi Ülikooli kirjastus.
- ROMAINE, S. 2000b. *Bilingualism*. Second Edition. Merton Kolledž, Oxfordi Ülikool: Blackwell Publishers.
- SALMONS, J. 1990. Bilingual discourse marking: Code-switching, borrowing and convergence in some German-American dialects. – *Linguistics*, 28, 453–480.
- SANKOFF, D., POPLACK, S. 1981. A formal grammar for code-switching. – *Papers in Linguistics: International Journal of Human Communication*, 14 (1), 3–45.
- SARHIMAA, A. 1999. *Syntactic Transfer, Contact-Induced Change, and the Evolution of Bilingual Mixed Codes. Focus on Karelian-Russian Language Alternation*. Studia Fennica Linguistica 9. Helsinki: Finnish Literature Society.
- SEBBA, M. 2009. On the notions of congruence and convergence in code-switching. – B. E. Bullock, A. J. Toribio (toim). *The Cambridge Handbook of Linguistic Code-Switching*. New York: Cambridge'i Ülikooli kirjastus, 40–57.
- SILVA-CORVALÁN, C. 1994/2000. *Language Contact and Change*. Oxford: Clarendoni kirjastus.
- SMITH, D. 1998. Russia, Estonia and the search for a stable ethno-politics. – *Journal of Baltic Studies*, 29 (1), 3–18.
- SPOLSKY, B. 2004. *Language Policy*. Key topic in sociolinguistics. Cambridge: Cambridge'i Ülikooli kirjastus.
- SRIDHAR, S. N., SRIDHAR, K. K. 1980. The syntax and psycholinguistics of bilingual code mixing. – *Canadian Journal of Psychology*, 34 (4), 407–416.
- STATISTICAL OFFICE OF ESTONIA [Eesti Statistikaamet], Population censuses in Estonia; <<http://www.stat.ee/censuses>> (07.11.09).
- SUTROP, U. 1997. Entspricht Estnisch dem agglutinierenden Sprachtypus? – M. Erelt (toim). *Estonian: typological studies II*. Tartu: Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 8, 199–219.
- THOMASON, S. G. 1997. On mechanisms of interference. – S. Eliasson, E. H. Jahr (toim). *Language and its Ecology. Essays in Memory of Einar Haugen*. Berliin–New York: Mouton de Gruyter, 181–207.
- THOMASON, S. G. (toim) 2000a. *Contact Languages: an Introduction*. Washington, DC: ülikooli kirjastus.
- THOMASON, S. G. 2000b. On the unpredictability of contact effects. – *Estudios de Sociolingüística*, 1 (1), 173–182.
- THOMASON, S. G. 2001a. *Language Contact: an Introduction*. Washington, DC: Georgetowni Ülikooli kirjastus.
- THOMASON, S. G. 2001b. *Language Contact*. Edinburgh: Edinburgh'i Ülikool.
- THOMASON, S. G. 2001c. *Can rules be borrowed?* Unpublished manuscript; <http://www-personal.umich.edu/~thomason/papers/ruleborr.pdf> (07.11.09).
- THOMASON, S. G. 2001d. Contact-induced typological change. – M. Haspelmath, E. Koenig, W. Oesterreicher, W. Raible (toim). *Language typology and language universals, Sprachtypologie und sprachliche Universalien, La typologie des langues et les universaux linguistiques: An international handbook, Ein internationales Handbuch, Manuel international*. Vol. 2, 2. Halbband, Tome 2. Berliin, New York: Walter de Gruyter, 1640–1648.
- THOMASON, S. G., KAUFMAN, T. 1988. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley – Los Angeles – Oxford: California Ülikool.
- TIMBERLAKE, A. 1993. Russian. – B. Comrie, G. G. Corbett (toim). *The slavonic languages*. London, New York: Routledge, 827–886.
- TORIBIO, A. 2001. On the emergence of code-switching competence. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 4, 203–231.
- TORIBIO, A. 2004. Convergence as an optimization strategy in bilingual speech: Evidence from code-switching. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 7 (2), 165–173.
- TREFFERS-DALLER, J. 1991. Towards a uniform approach to code switching and borrowing. – *Papers for the Workshop on Constraints, Conditions and Models*. Strasbourg: European Science Foundation, 259–279.
- TREFFERS-DALLER, J., van den HAUWE, J. 1990. French Borrowings in Brussels Dutch. – U. Ammon, K. J. Mattheier, P. H. Nelde (toim). *Sociolinguistica: Internationales handbuch für Europäische soziolinguistik 4. Minderheiten und sprachkontakt*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 84–97.
- TURUNEN, M. 1997. Nykyvatjan koodinvaihdsta. – *Virittäjä*, 101, 208–232.

- VAINOLA, K., KAPLINSKI L. 2003. *Eesti slängi sõnaraamat*. Aule kirjastus.
- VALGINA = ВАЛГИНА, Н. С. 2001. *Активные процессы в современном русском языке*. Учебное пособие. Москва: Логос; <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook050/01/index.html> (07.11.09).
- VARENNE, H., MCDERMOTT, R. 1998. *Successful Failure*. Colorado, CO: Westview Press.
- VERSCHIK, A. 2002. Russian-Estonian contacts and mechanisms of interference. – *Trames*, 6 (56/51), 245–265.
- VERSCHIK, A. 2004a. Estonian Compound Nouns and Their Equivalents in the Local Variety of Russian. – *Scando-Slavica*, 50, 93–109.
- VERSCHIK, A. 2004b. Aspects of Russian-Estonian codeswitching: Research perspectives. – *International Journal of Bilingualism*, 8 (4), 427–448.
- VERSCHIK, A. 2005. The language situation in Estonia. – *Journal of Baltic Studies*, 36 (3), 283–317.
- VERSCHIK, A. 2006. Convergence in Estonia's Russian: Directional vs. Static vs. Separative Verb. – *International Journal of Bilingualism*, 10 (4), 383–404.
- VERSCHIK, A. 2007. Multiple language contact in Tallinn: transfer B2 > A1 or B1 > A2? – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 10 (1), 80–103.
- VERSCHIK, A. 2008. *Emerging Bilingual Speech. From Monolingualism to Code-Copying*. London: Continuum.
- VERSCHIK, A. 2009. Introduction. – A. Verschik (külalistoim). *International Journal of Bilingualism*. Special issue “Language Contacts in the Post-Soviet Space”, 13 (3), 1–9.
- VERSCHIK, A. (ilmumisel). Practicing Receptive Multilingualism: Estonian-Finnish communication in Tallinn. – J. Rehbein, J. ten Thije, A. Verschik (külalistoim). *International Journal of Bilingualism*. Special issue on Receptive multilingualism.
- VIHALEMM, T. 2008. Estonia's linguistic capital. – M. Lauristin (toim). *Estonian Human Development Report 2007*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 63–66; http://www.kogu.ee/public/trykised/EIA07_eng.pdf (07.11.09).
- VIITSO, T.-R. 2003. Structure of the Estonian language. Phonology, morphology and word formation. – M. Erelt (toim). *Estonian Language*. Linguistica Uralica Supplementary Series 1. Tallinn: Estonian Academy Publishers, 9–129.
- WEINREICH, U. [1953] 1966. *Languages in Contact*. London/Pariis: Mouton & Co.
- WERTHEIM, S. 2003. Rethinking the observer's paradox and data “purity”. – J. Larson, M. Paster (toim). *Proceedings of the 28th Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: BLS, 511–521.
- WINFORD, D. 2008. Processes of Creole Formation and Related Contact-Induced Language Change. – *Journal of Language Contact*, THEMA 2, 124–145; http://cgi.server.uni-frankfurt.de/fb09/ifas/JLCCMS/repository/thema-ii/index_en.html (07.11.09).
- WOLFSON, N. 1976. Speech events and natural speech: some implications for sociolinguistic methodology. – *Language in Society*, 5 (2), 189–210.
- YU LIU 2008. Evaluation of the Matrix Language Hypothesis: Evidence from Chinese-English Code-switching Phenomena in Blogs. – *Journal of Chinese Language and Computing*, 18 (2), 75–92; [http://www.c-llps.org/journal/volume18/JCLC_18\(2\).3.pdf](http://www.c-llps.org/journal/volume18/JCLC_18(2).3.pdf) (07.11.09).
- ZABRODSKAJA, A. 2005. *Vene-eesti koodivahetus Kohtla-Järve vene emakeele algkoolilastel*. Tallinna Ülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 6. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus.
- ZABRODSKAJA, A. 2006a. Koodivahetus “kokkuleppimise” strateegiana Kohtla-Järve vene-eesti kakskeelses suhtluses. *Võro Instituudi Toimõndusõq*, 18, 148–163.
- ZABRODSKAJA, A. 2006b. Russian-Estonian conversational code-switching in student interviews. – I. Savickienė (toim). *Language, diversity and integration in the enlarged EU: Challenges and opportunities*. Kaunas: Vytautas Magnuse Ülikool, 131–140.
- ZABRODSKAJA, A. 2006c. Eestivene keel(evariant): kas samm segakoodi poole? – *Keel ja Kirjandus*, 9, 736–750.
- ZABRODSKAJA, A. 2006d. Russian-Estonian code-switching among young Estonian Russians: Developing a mixed linguistic identity. – P. Mateo, S. Al-shboul, Wang Jing (toim). *Kansas Working Papers in Linguistics* 28. Lawrence: Kansase Ülikool, 127–166; <http://hdl.handle.net/1808/1231> (07.11.09).
- ZABRODSKAJA, A. 2007a. Vene-eesti koodivahetuse korpus: kodeerimis põhimõtete väljatöötamine. – H. Metslang, M. Langemets, M.-M. Sepper (toim). *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 3*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 321–338.

- ZABRODSKAJA, A. 2007b. Code-switching and contact-induced language change in Estonia's Russian. – P. Eslon (toim). *Tallinna Ülikooli keelekorpusete optimaalsus, töötlemine ja kasutamine*. Tallinna Ülikooli eesti filoloogia osakonna toimetised 9. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 13–64; http://evkk.tlu.ee/kogumik2007/korpusekogumik_zabrodskaia.pdf (07.11.09).
- ZABRODSKAJA, A. 2007c. Russian-Estonian Code-Switching in the University. – L. Askildson, R. Coté (toim). *Arizona Working Papers in Second Language Acquisition & Teaching*, 14, 123–139; <<http://w3.coh.arizona.edu/awp/Volumes.htm#Vol14>> (07.11.09).
- ZABRODSKAJA, A. 2007d. Emergent bilingual speech: from monolingualism to code-switching. A case of young Estonian Russian-speakers. – *Samara AltLinguo E-Journal*, 1, 1–17; <http://samaraaltlinguo.narod.ru/ejournal/ej1.html> (07.11.09).
- ZABRODSKAJA, A. 2009a. Towards establishing the matrix language in Russian-Estonian code-switching: A corpus-based approach. – S. Tsiplakou, M. Karyolemou, P. Pavlou (toim). *Language Variation – European Perspectives II. Selected papers from the Fourth International Conference on Language Variation in Europe (ICLaVE 4), Nicosia, Küpros*. 17.–19. juuni, 2007. Studies in Language Variation 5. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 225–240.
- ZABRODSKAJA, A. 2009b. Evaluating the Matrix Language Frame Model on the Basis of a Russian-Estonian Code-Switching Corpus. – A. Verschik (külalistoim). *International Journal of Bilingualism*. Special issue “Language Contacts in the Post-Soviet Space”, 13 (3).
- ZEMSKAJA, J. 1987. *Russkaja razgovornaja reč': lingvističeskij analiz i problemy obučenija* [Colloquial Russian Speech: Linguistic Analysis and Teaching Problems]. Moskva: Russkii jazõk.

TALLINN UNIVERSITY
DISSERTATIONS ON HUMANITIES. Abstracts

TALLINNA ÜLIKOOI
HUMANITAARTEADUSTE DISSERTATSIOONID. Analüütilised ülevaated.

1. ANNE VALMAS. *Eestlaste kirjastustegevus välismaal 1944–2000. I–II* (monograafia) Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus, 2003. 21 lk. Tallinna Pedagoogikaülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid. ISBN 9985-58-293-4.
2. АННА ГУБЕРГРИЦ. *Русская драматургия для детей как элемент субкультуры: 1920–1930-е годы*. Аналитический обзор. Таллинн: Таллиннский Педагогический Университет, 2004. 39 с. Диссертации по гуманитарным наукам, 11. ISSN 1736-0757. ISBN 9985-58-303-5.
3. VAHUR MÄGI. *Inseneriühendused Eesti riigi ülesehituses ja kultuuriprotsessis (1918–1940)*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus, 2004. 34 lk. Tallinna Pedagoogikaülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 12. ISSN 1736-0757. ISBN 9958-58-345-0.
4. HEIKKI KALLIO. *Finnish-Estonian Scientific Relations with Special Focus on the Occupation Years 1940–1991*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2004. 21 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities, 13. ISSN 1736-0757. ISBN 9958-58-351-5.
5. ÜLLE RANNUT. *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2005. 41 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 14. ISSN 1736-0757. ISBN 9985-58-395-7.
6. MERLE JUNG. *Keelemängulised tekstid kirjaliku tekstiloome impulssidena saksa keele õpetamisel võõrkeelena*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2006. 21 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 15. ISSN 1736-0757. ISBN 9985-58-410-4.
7. ANDRES ADAMSON. *The Rule of Duke Magnus of Holstein in the Baltic Sea Region During the Livonian War*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2006. 17 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities, 16. ISSN 1736-3667. ISBN 9985-58-428-7.
8. AIDA HATŠATURJAN. *Vladimir Makanini romaan “Underground ehk Meie aja kangeline”*: Homo urbanis “keskmiseks muutumise” väljal. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2006. 17 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 17. ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-438-5.
9. INNA ADAMSON. *Desideratiivsus kui modaalne tähend vene keeles: semantiline väli ja lausungite semantiline tüpoloogia*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2006. 18 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebiväljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-456-9.
10. MARIS SAAGPAKK. *Aeg ja inimene baltisaksa autobiograafiates: 19. sajandi lõpust kuni ümberasustamiseni*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2006. 17 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebiväljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-470-5.
11. ANNE LANGE. *The Poetics of Translation of Ants Oras*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2007. 47 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities. ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-472-9.
12. JULIA TOFANTŠUK. *Identiteedi konstrueerimine kaasaegsete briti naiskirjanike loomingus (Jeanette Winterson, Meera Syal ja Eva Figs)*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2007. 13 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 18. ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-478-1.
13. JANIS EŠOTS. *Mullā Sadrā’s Teaching on Wujūd: A Synthesis of Mysticism and Philosophy*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2007. 150 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities (veebiväljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-493-4.
14. GRIGORI UTGOF. *Süntaktilise tempo probleem*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2007. 27 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebiväljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-508-5.

15. REILI ARGUS. *Eesti keele muutemorfoloogia omandamine*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2008. 44 lk. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 19. ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-546-7.
16. REILI ARGUS. *Acquisition of Morphology in Estonian*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2008. 44 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities, 19. ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-550-4.
17. KATRI AASLAV-TEPANDI. *Eesti näitlejanna Erna Villmer*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2008. 51 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebi väljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-554-2.
18. ÕNNE KEPP. *Identiteedi suundumusi eesti luules*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2008. 34 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid, 20. ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-548-1.
19. DIMITRI MIRONOV. *Verbaalnoomenid: deverbaalide semantilise kirjeldamise probleem (vene keele põhjal)*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2008. 21 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebiväljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-564-1.
20. ANNELI KÕVAMEES. *Italy in Estonian Travelogues: "Italian Capriccio" by Karl Ristikivi and "Madonna with a Plastic Heart" by Aimée Beekman*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2008. 11 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities, 21. ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-575-7.
21. INNA PÕLTSAM-JÜRJO. *A Livonian Small Town in the Early Modern Age: A Study of New Pärnu in the First Half of the 16th Century*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2008. 20 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities, 22. ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-571-9.
22. TIIT LAUK. *Jazz in Estonia in 1918–1945*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2008. 18 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities (veebiväljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-595-5.
23. ELO LINDSALU. *Naisekuju modelleerimine XX sajandi alguskümnendite eesti kirjanduses*. Analüütiline ülevaade. Tallinna Ülikooli kirjastus, 2008. 74 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebiväljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-598-6.
24. ELO LINDSALU. *Modelling the Female Character in Estonian Literature of the First Decades of the 20th Century*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2008. 19 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities (veebiväljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-599-3.
25. ANDRES ADAMSON. *Duke Magnus and His "Livonian Kingdom"*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2008. 28 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities (veebi väljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-616-7.
26. OLESJA LAGAŠINA. *Mark Aldanov ja Lev Tolstoi: retseptiooni probleemist*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2009. 24 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebi väljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-655-6.
27. OLESJA LAGAŠINA. *Mark Aldanov and Leo Tolstoi: on the problem of reception*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2009. 26 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities (veebi väljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-656-3.
28. MARGIT LANGEMETS. *Nimisõna süstemaatiline poliüseemia eesti keeles ja selle esitus eesti keelevaras*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2009. 48 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebi väljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-652-5.
29. MARGIT LANGEMETS. *Systematic polysemy of nouns in estonian and its lexicographic treatment in Estonian language resources*. Abstract. Tallinn: Tallinn University Press, 2009. 47 p. Tallinn University. Dissertations on Humanities (veebi väljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-653-2.
30. MAREK TAMM. *Inventing Livonia: Religious and Geographical Representations of The Eastern Baltic Region in Early Thirteenth Century*. Abstract. / *Liivimaa leiutamise: Ida-Baltikumi religioosne ja geograafiline kujutamine 13. sajandi esimesel poolel*. Analüütiline ülevaade. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2009. 34 lk. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste dissertatsioonid (veebi väljaanne). ISSN 1736-3667. ISBN 978-9985-58-659-4.